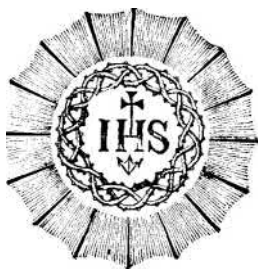

MI A JEZSUITA REND?

A JÉZUSTÁRSASÁG RÖVID ISMERTETÉSE

ÍRTA:
BERNHARD ZSIGMOND S. J.
rendtartományi titkár.

- BUDAPEST, 1913. -

718-8. APOSTOL-NYOMDA R.-T. BUDAPEST, VIII., HORÁNSZKY-UTCA 20.

BEVEZETŐ

Sokszor fordultak hozzám azzal a kéréssel, hogy jelöljek meg egy magyar nyelvű iratot, amely bár röviden, de alaposan és hűen tájékoztat a Jézus-társaság szelleme, céljai, szervezete, működése felől. Sajnos, csak idegen nyelvű művekre utalhatam; de a mind sűrűbb érdeklődés rendünk iránt kezembe adta a tollat, hogy míg nagyobb mű meg nem jelen, legalább egy kis összefoglaló ismertetéssel eleget tehessek sokak óhajának.

Hogy magam tagja vagyok a rendnek, nem lehet akadály annak ismertetésében s e pusztán tény nem vonhatja rám az elfogultság vádját. Mert akkor ugyanazon címen katolikus ember nem írhatna katolikus egyháztörténelmet, s magyar embernek nem volna szabad Magyarországról beszélni. Mindenesetre van annyi jogom a Jézus-társaságról írni, mint azoknak, kik bennünket nem személyes érintkezésből és rendi szervezetünk hivatalos okmányaiból, hanem ellenségeink fércirataiból, rémregények izgatott képzelmi meséiből vélnek ismerni. Már húsz évet töltöttem a rendben, megfordultam nemcsak magyarországi kollégiumainkban, hanem külföldi rendházakban is; érintkeztem a szerzet sok száz tagjával, kik a világ minden részéből és nemzetéből valók: németekkel, franciákkal, angolokkal, ola-

szókkal, spanyolokkal, portugálokkal, belgákkal-hollandokkal, különféle szlávokkal, északamerikaiakkal, mexikói, equadori, indiai, ausztráliai rendtagokkal. Amellett foglalkoztam a Társaság történetével, mert volt idő, midőn előljárom a rend öntörténetének megírására jelöltek ki, s csak a körülmények változása folytán rendeltek más működési térre. Végül, mondhatom, lelkiismeretesen tanulmányoztam a rend alkotmányát, belső-szervezetét, a római Szentszéknek reája vonatkozó-bulláit és brévét. Ha a Társaság elméleti és gyakorlati megismerése után tiszteletet és szeretetet kelt bennem, az nem előítéletből vagyis indokolatlan hajlamból ered, hanem meggyőződésemet követi, mint az okot az okozata. Senki és semmi sem kényszerített, hogy a rendben maradjak, fogadalmammal szabadon kötöttem le magamat; ha tehát fenti kutatások és tapasztalatok elidegenítőleg hatottak volna lelkemre, távoztam volna kötelékéből. De a szeretet a Jézustársaság iránt nem tett elfogulttá sem és nem kötötte be szeme» imet, hogy ne lássam a hibákat, melyek előfordul» nak mindenütt, ahol emberek vannak, ha mindjárt jóakarátú emberek is azok. Nem vagyok oly egyoldalú ítéletemben, hogy minden jezsuitát égbő-i pottyant tudósnak és szentnek tartsak; magam vagyok rá magam előtt a legnagyobb cáfolat; — de azt az évek során át vigasztalással tapasztaltam, hogy a Jézustársaság szándékos súlyos jellemhibákat meg nem tűr. Ha valaki ityent hoz magával, avagy az idő folyamán lelkében felburjánozni enged, az vagy hibáját hagyja el, vagy a rendet. A Jézustársaság, mint a tenger előbb-utóbb kiveti a selejtezni valót.

Ez az egyik oka, miért ragaszkodom a ren-
 hez. A másik pedig még hatalmasabb indítók:
 Ezen rendnek a sorsa feltűnően hasonlít az Egy-
 ház, tehát Krisztus sorsához. Egyre jót tenni, üd-
 vözíteni, boldogítani akarja az emberiséget, — és
 egyre üldözik. Mintha Jézus, — kinek üdvözítő
 szent nevéől van a rend elnevezve, — a maga
 töviskoszorús képére és hasonlatosságára terem-
 tette volna ezt a Társaságot, a Jézustársaságra
 is, mint az Ecce Homo-ra, ennek mindenkori ellensé-
 gei örökös »feszítsd meg«-et kiáltanak, a rendünk
 is vérében ázott, mint Krisztus vértanús Egyháza;
 támadták a politikai hatalmak fegyverével és a
 tudományos felvilágosultság cégére alatt. Elnyom-
 ták egészen, — de sírjából hamarosan feltámadt.
 És mint az Egyház, üldöztetése dacára egyre ter-
 jed a világ minden táján és tartja magasan viha-
 ros küzdelmek között a kereszt zászlaját. Ami pe-
 dig a legszebb: beszéltem számtalan hazájából
 száműzött, egyházellenes kormányok által kiüldö-
 zött rendtársammal, de soha a gyűlölet egy sza-
 vát nem hallottam tőlük ellenségeik ellen. Mikor
 a szabadkőműves portugall kormány kiüldözte az
 Ebro partjairól az ottani rendtartomány tagjait,
 akik elkerülték a keserű börtönt, elszéledtek a
 szélrózsa sok irányában. Egy kis csoport a hol-
 tandiai Valkenburgba menekült. Amint megérkez-
 tek a száműzöttek a kollégium portájára, a haza-
 jukból szintén kitiltott német provinciális és a
 házbeliek legmelegebb testvéri szeretettel, tárt ka-
 rokkal várták őket, s egyenesen úgy amint voltak,
 felvezették őket a kápolnába. Az oltár fel volt dí-
 szítve, minden gyertya égett, s a száműzöttek
 vendéglátó testvéreikkel együtt «TE DEUM»-ot éne-

keltek, mert méltóknak találtattak Krisztusért üldözést szenvedni. Mintha csak Jézus megtisztelné ezt a rendet azzal, hogy rajta fokozottabban valóra váltja jövendölését: «Engemet üldöztek, titekét is üldöznek»; de ígétét is: »Boldogok vagy« tok, ha üldöznek benneteket és minden gonoszat mondanak ellenetek hazudozván, — az én nevemért; örvendjete és vigadozzatok, mert jutalmatok bőséges a mennyben.«

Budapest, 1916. február 2-án Gyertyaszentelő ünnepén.

A szerző.

I.

A JÉZUS TÁRSASÁG KELETKEZÉSE

Harci zaj veri fel a pyrenei szorosok csendjét; Navarra tartomány fővédhelyét, Pampelona várát, ostrom alá fogják I. Ferenc francia király csapatai. Ütött az óra, hogy V. Károly császárnak büszke vitéze, Don Inigo kapitány babérokat arasson, lovagi álmának dicsőségkoszorúját nomloka köré fonhassa. Maga áll ki a döntő pillanatban a citadella várfalára, hogy lelkesítően vezényelje a várőrséget. De az isteni Gondviselés, melynek intézkedése nélkül még hajunk szála sem görbül meg, úgy intézte, hogy ép Inigo előtt éri egy ágyúgolyó a vár fokát s a kötörmelék eltöri jobb lábán a síncsontot. A büszke vezér összeesik, a franciák kezébe kerül a vár, a hős katonatiszt pedig a kórágyon gondolkodik azon, hogy egy ostoba golyó 1521. május 20-án elrontotta egész katonai karrierjét. Unalmában lovagregényeket kér szórakoztatóul, de a jó Isten tudja mért, csak nem találnak más könyvet hamarjában jézus és a szentek életénél. *Vida de los santos en romance* című spanyol mű volt ez. Hát ezt forgátja gondúzóul és azt veszi észre, hogy itt is hősökkel találkozik, az Isten hőseivel. Forrongó lelke, ambíciója célt cserél: földi babér helyett az

égi után sóvárog, katonai küzdelmek helyett lelki csatákat nyerni, erkölcsi, erénygyőzelmeket aratni vágy.

Felépülvén Montserrat kegyhelyén Chanones benedekrendű szerzetesnél életgyónást végez, s lovagszokás szerint tiszteletőrségben átvirrasztja az éjét a Madonna oltára előtt; de azután díszes katonai lovagruháját, ragyogó kardját felfüggeszti a Máriaoltár falára, zarándoköltönyben hagyja el a szentélyt s Manreza magányába vonul: imádkozni, böjtölni, ostorozni magát, hogy egy új élet-Programm, Isten akarata szerint való életerv bontakozzék ki lelkének eszménység után epedő világában.

Nagy benső tusák és édes vigasztalások, kínzó lelki sötétségek és megnyugtató felvilágosítások után apostoli eszmék kezdenek kialakulni benne, hogy lelki zsákmányért vállaljon küzdelmeket. Nem a szentföldet karddal, hanem a szentföldön Istentől elszakadt lelkeket a szó fegyverével meghódítani, lelki értelemben vett keresztes vitézzé lenni, katonáskodni megint, de Krisztus érdekében, lesz immár Don Inigónak eszménye. Csakhogy ehhez tudomány kell; nem elég a lovagtornához és vívőeszközökhöz érteni. Hát leül a 33 éves nemes kapitány a kis fiúk közé az iskola padjára és kezd ragozni, latin gyakorlatot írni, ugyanazzal a vasakarattal, amellyel Pampelona várát védte a végletekig. Aztán az alcalai, salamancai s végül a párisi egyetemen tanul, a vitágnak akkor leghíresebb főiskoláján. Itt ismerik meg ezt a már szent jellemet és követik tízen az egyetem fényesen képzett teológusai közül elhatározásában: a szentföldi missiókra vonatkozó fo-

gadalmat is tesznek a vértanúk hegyén, a Mont Martre templom kriptájában, hogy tanulmányaik végeztével Velencében hajóra szállva Palesztinába mennek; ha pedig e tervük nem lesz kivihető, a pápához zarándokolnak és bármely neki tetsző apostoli munkára fogják felajánlani magukat.

Ház az isteni Gondviselés, amely nem akarta, hogy Inigó földi hadvezér maradjon, amely nem akarta, hogy a manrézai magányban bűnbánatban örölje fel erejét, azt sem akarta, hogy a szentföldre menjen hithirdetőnek. Velence köztársaság háborúba keveredett Szolimán szultánnal és a szigetváros kikötőjében nem találtak egész éven át oly hajót, mely a szentföldre vitte volna őket. Fogadalmuk tehát Rómába, a pápához irányította lépteiket. A szent város előtt a roskadozó Storta templomban történt szent Ignác nevezetes látomása, melyben Krisztus, az isteni hadvezér végleg kibontotta előtte tervét, kigöngyölte úgyszólván a zászlót, megmutatta neki a fokozatosan előkészített programot. «Rómában kegyes leszek irántatok — szólott akkor az Úr.

Tényleg, Krisztus helytartója kegyesen fogadta Ignácot társaival; felajánlott szolgálatukat, hogy bármire alkalmazza őket a pápa, azonnal igénybe vette: Ignác papoknak és világiaknak szentgyakorlatokat adott; a savoyai Faber és a spanyol Laynez a Sapienza nevű hittudományi intézetben előadásokat tartottak, Faber a szentírást, Laynez az elméleti hitágazattant adta elő.

Ezzel a Jézustársaság gondolata kijegőcsödött és valóra vált; csak a rendnek végleges megszervezése és hivatalos, kánonjogi megalakulása volt még hátra.

Az alapeszme pedig ez: nem egy megkötött helyen vagy országban, nem egy körvonalazott munkakörben, nem egyirányú működésben szolgálja ez a rend az Egyházat lélekmentő feladataiban; hanem egyetemes legyen, mint maga az Egyház. A szentszéknek felajánlja magát minde-
nütt, bármily ügykörben, ahol a lelkek üdve, vagy tökéletesedése, Isten országának érdeke, Krisztus dicsősége leginkább kíván önfeláldozó munkaerőt.

Szent Ignác első társai ott működnek a székesen és a tanári katedrán; ma a kórházakban haldoklókat készítenek elő a nagy útra; holnap püspökökkel országos reformterveket dolgoznak ki az egyházi közigazgatásban. így mutatja be a rendet *mindjárt az* első tíz rendtag életfolyása. P. Le Jay és P. Bobadilla pl. Itáliában népmis-
siókat tartanak, majd felváltják Németországban, hol a reformáció letarolta az egyházi életet, b. Faber Pétert, aki meg Portugalliába nyer kiküldetést. P. Rodriguez III. János király udvarában működik; Xaveri Szent Ferencz India és Japán misszionáriusa lesz. P. Laynez neve egy darab egyháztörténelem. P. Salmeronnal együtt, aki egyébként az ingolstadi egyetemen tanított, a trienti szent zsinaton a pápa hivatalos hittudósaként szerepel. Zsinati munkálataikról esténként a kórházba siettek a betegeket ápolni. És így folytat-
hatnók tovább tényekkel az elv megvilágítását. Elve a rendnek, hogy alaposan kiképezze tagjait s mindig kész legyen oda küldeni evangé-
liumi munkásokat, ahol legnagyobb a szükség; harcosokat állítani a szellemi, frontokon oda, ahol a legkeményebben folyik a harc. E gondolatnak

egyre nagyobb arányú kibontakozását mutatja a rend későbbi kiterjedésekor s megcsodálta azt elfogúit ellensége, az angolok legnevesebb protestáns történetírója, Maculay is.

Egy századig sem állott fönn a rend, midőn már betöltötte a világot ama nagy dolgok emlékezetével, amiket a hitért tőn és szenvedett. Egy szerzet sem terjesztette ki oly roppant térre munkásságát; és mégis soha egynél sem volt olyan teljes egység érzelmekben és eljárásban. Nem volt a földnek olyan vidéke, sem a szemléleti vagy gyakorlati életnek oly tere, ahol jezsuitákat *nem* lehetett találni. Főtanácsosai voltak a királyoknak. Latin föliratokat magyaráltak. Vizsgálták Jupiter kísérlőinek pályafutását. Egész könyvtárakat adtak ki: polémiát, kazuisztikát, történetet, értekezéseket az optikáról, alkaikus ódákat, egyházi atyák új meg új kiadásait, madrigálokot, kátékat és gúnyiratokat. Úgyszólván egészén az ő kezeikbe ment át az ifjúság felsőbb tudományos nevelése, amit ritka ügyességgel vittek. Úgy látszik, fölfedezték azt a pontot, amelyre az értelem műveltségi tekintetben juthat, anélkül, hogy az ész fölszabadulásától kelljen tartani, az ellenségnek is meg kell vallania, hogy nem volt párjuk a mesterségben, amint a zsenge elmével bánni, azt képezni tudták. Emellett a szószerk ékesszólását hévvel és sikerrel művelték. Még nagyobb buzgalommal s még több eredménnyel jártak el a gyóntatószékben. Egész Európában minden kormány s majd mind'én előkelőbb család titkait ismerték. Egy protestáns országból a másikba vándoroltak számtalan álöltözetben, mint jókedvű lovagok, egyszerű parasztok, puritán pa-

pok. Elvándoroltak oly tartományokba, amelyekbe sem kereskedői nyereségvágy, sem tudásvágy nem vitt soha idegent. Mandarin ruhában lehetett őket találni, mint a pekingi csillagásztorony őreit. Faraguayban ásóval kezükben tanították a vad embereket a földművelés elemeire. De bárhol tartózkodtak, bármivel foglalkoztak, szellemük ugyanaz volt: csüggedetlen közremunkálás közös ügyükben, föltétlen engedelmesség a központi hatalomnak. Egy sem hagyta el közülük lakhelyét vagy hivatását magától. Hogy az égsarki ív vagy az egyenlítő alatt éljen a jezsuita, hogy a Vatikánban töltse-e életét gyöngyök rendezésével és kéziratok egybevetésével, vagy a délszaki égöv alatt meztelen vadembereket igyekezzék rábírní, hogy egymást föl ne falják: mind oly dolgok, amikre nézve mély alázattal követte mások határozatát. Ha Limában volt rá szükség, az első hajóval az Atlanti tengeren volt. Ha Bagdadba küldték, az első karavánnal a pusztán utazott. Ha szolgálatára olyan országban volt szükség, ahol élete kevésbé volt biztos, mint a farkasé, ahol bűnnek tartották őt rejtegetni, ahol szerzetestársainak közhelyeken kitűzött feje és fölnégyeit testrészei mutatták, mi vár rá: ellenvetés vagy habozás nélkül indult sorsa elé!«¹

Így bámulta meg Maculay a rendet külső, imponáns megjelenésében, noha benső szellemét nem fogta fel helyesen.

A sokoldalú, elitevékenység elve érvényben van a Jézustársaságban ma is. Bár sokszor nyugodtabb körülmények között, észszerű intézkedés-

¹ Anglia története II. Jakab trónralépte óta. Fordította Csengeri fíntal. II. 52-54.

sel állandósított munkakörben, föltűnéstelenül folyik egyes rendtagnak élete; ez is csak azért van, mert úgy kívánja azt az Isten nagyobb dicsősége, az egyház lelkeket mentő intézményeinek vagy kinyilatkoztatott tanainak védelme.

Tehát 1540-ig világossá vált szt. Ignác előtt szerzetének alapjellege; kibontakozott előtte Isten akarata. S midőn látta, hogy tervével a szentszék helyeslésére talált, maga az alakulóban levő rend megszervezése végett III. Pál pápának egy memorandum jellegű tervezetet nyújtott be, melyben kifejti a Társaság szándékait, a pápa által kijelölt bíborosok vizsgáló bizottságában az elnöklő Guidiccioni, bár maga figyelmeztette a szentatyát azon újabb keletű zsinati határozatokra, melyek új szerzet alapítását megtiltották, végezetül mégis ajánlotta ezen szerzet tervezetét. Krisztus helytartója maga áttanulmányozta szent Ignác kéréseit. Maghatottan azt mondta: *Digitus Dei est hic!* — Itt az isten ujja van! S 1540 szept. 27--én kelt *Regimini Militantis* bullájával ünnepélyesen jóváhagyta a rendet.

Ezen első legfőbb hivatalos jóváhagyás után a szerzetét működő társak összejöttek Rómában az első rendfőnök választásra. Szent Ignácot minden tiltakozása dacára egyhangúan Generálisukká választották 1541. ápr. 19. húsvét keddjén, s a rákövetkező pénteken a szent Pál bazilikában ünnepélyes fogadalmakat tettek.

A pápák azóta számtalanszor megújították a rend jóváhagyását, egyre bővítették szerzetesi kiváltságait s kiemelők dicséretekkel halmozták el egész a legújabb időkig. H legnevezetesebbek III. Gyula (Exposcit 1550. júl. 21.), XIII. Gergely

(Quanto fructuosius 1583. febr. 1. és fiscendente Dojmino 1584. máj. 25.), XIV. Gergely (Eclésiae Catholicae 1591. jun. 28.), V. Pál (Quantum religio 1606. szept. 4.), XIII. Kelemen (fvpostolicum pas-cendi 1765. jan. 7.) bullái, VII. Pius visszaállító Bullája (Sollicitudo omnium Ecclesiárum 1814. aug. 7.) és XIII. Leo (Dolemus inter 1886. jul. 13.) brevéje. Ez az utolsó nagy megerősítés és minden privilégiumot megújító pápai okirat pl. így jellemzi a rendet:

«Legyen e levél bizonyítéka azon szeretetnek, mellyel eddig is viseltettünk és ezentúl is viseltetni fogunk a hírneves Jézustársasága iránt, mely oly ragaszkodó volt Elődeinkhez és Hozzánk, — mely az életszentség és tudomány termékeny szülője, — kiváló férfiak nevelője, — s alapos és józan tudománynak ápolója, — mely bár súlyos üldözéseken esett is keresztül az igazságért, nem hagyott fel soha az Úr szőlőjének csüggedetlen és fáradhatatlan munkálásával. Folytassa tehát a nagyérdemű Jézustársaság, melyet a trienti zsinat ajánlása és Elődeink kifogyhatatlan elismerései ünnepelnek, céljainak megvalósítását az Isten dicsőségére és a lelkek örök üdvére, dolgozzék misszióiban ezentúl is a pogányoknak és hitetleneknek az igazság útjára való terelésén; — oktassa egyre tovább az ifjúságot erkölcsre és tudományra, — s adja elő a bölcseletet és hittudományt Szt. Tamás szellemében. Mi pedig szeretetünkbe foglaljuk a kedvelt Jézustársaságot, s Generálisára, valamint a Generális vikáriusára és a Társaság minden tagjára apostoli áldásunkat adjuk.

II.

RENDÜNK SZELLEME.

Szent Ignác aránylag sokkal kevesebbet prédikált, mint írt. De a tollat nem mint hivatásos író forgatta, hanem mint szervező rendfő. Iratainak legtetemesebb része a 6 nagy kötetre terjedő levelezése: *Cartas de San Ignacio de Loyola* (Madrid) 1874-89), melyet messze meghalad az újabb: *Monumenta Ignatiana* levélgyűjteménye.

Levelei mellett azonban írt a szent még két, csakis két, de bámulatos könyvecskét, az egyik a lelkigyakorlatok könyve: *Exercitia Spiritualia*, a másik a *Jézustársaság* alkotmánya: *Constitutiones S. J.* Abban van meg a rend szelleme, ebben szervezeti formája.

Aki közelebbről ismeri a szentgyakorlatokat, tán csodálkozik, hogy a rend szellemét azonosítorn a lelkigyakorlatok könyvének irányeszméivel; hisz abban a csodálatos exerciciumoskönyvben¹ nincs semmi más, mint az evangéliumi igazságok, lélektani rendben csoportosítva, módszeres elméikedések alakjába öntve. Maga szent Ignác nagy

¹ Stoll azt írja róla: «Ignác műve páratlanul áll, ami az embert átalakító erejét illeti. Elérte azt, aminél többet okos pedagógiai eljárással nem lehet kívánni. Die geistl. Übungendes I. v. L. — 1905.

egészeben már a manrézai barlangban megírta ezt a művét, amikor rendalapító tervei legfőlebb csak általánosságban fogamzottak meg lelkében.¹

Ép ez a jellemző a Jézustársaságban, hogy az egyház letéteményébe helyezett katolikus hitelveken kívül semmi különöset sem vesz föl szellemébe; de a krisztusi tant úgy öleli fel egészében, hogy az evangéliumi tökéletesség magaslatáig sürgeti azokat. Talán itt a magyarázata annak, hogy a vallás ellenségei a világ szellemétől vezetett emberek, «jezsuitá»nak csúfolják a buzgóbb katolikusokat, akik következetesebben gyakorolják a kat. egyház által hirdetett krisztusi életszabályokat.

A Jézustársaságról azt szokták mondani, hogy a szigorú *engedelmesség* a legkiemelkedőbb jellemvonása. Nos ez igaz. De hisz a keresztény világnézet alaptétele, hogy az isteni tekintély föltétlen mértéke tévén minden teremtett akaratnak, ez föltétlen engedelmességgel adózik az isteni akarat bármimű törvényes megnyilvánulása előtt. Ezen theocentrális erkölcsstan van a lelki gyakorlatok könyvének — fundamentum«-ában iskiinduló igazságul megjelölve: Isten: a Teremtő az Úr, — az ember: az ő szolgája. Ennek az. alapelvnek következetes folyománya, hogy az evangéliumi tanácsok közt legjobban azt hangsúlyozza, amely az Isten fölségeért vállalt önkéntes aláren-

¹ Hogy egy tanulatlan katonatiszt ily bámulatos pszichológiával írjon s a lelkiélet tanait ily zárt rendszerbe foglalja, az emberi szív elé problémáiban, viharában, ingadozásaiban ily higgadt kézzel tartson iránytűt, pusztán természetes és közönséges módon meg nem magyarázhatni. Ha *később* ismerte is szent Ignác a misztikus Cisneros: Exercitatorium spirituale c. iratát, az ő rendszerére ennek nincs döntő befolyása. (V. ö. Watrigant: La Genèse des Exercices de S. I. d. L. Amiens, 1897.)

deltséggel méri a teremtett akaratot az isteni tekintély által szentesített irányadó akarathoz. Ép azért Krisztus szellemének is alapvonása volt, hogy engedelmes odaadással a mennyei Atyának akaratát kereste minden megnyilatkozásában: *Christus factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.*'

Azt is mondják a Jézustársaságról, hogy tipikus vonása a pápához, *a szentszékhez való odaadó ragaszkodás*; vagy amint ellenségei gúnyolódva vádojják: ultramontán, az (appenini) hegyeken át Róma felé tekint Nos, lehet-e valaki igaz katolikus, ha Krisztus Egyházának szervezetében meg nem hajol örömmel Jézus helytartója, a szentatya előtt, ha készséggel el nem ismeri azt a lelki központi tekintélyt, mely az Üdvözítő akaratára szerint «a kőszál», s amelyen felépül az Egyház, aki Pétertől elszakad, az nem a Krisztus által

Sokszor olvasható még jóakarató írók műveiben is az összehasonlító kifejezés a Jézustársaságról, hogy benne katonai engedelmesség van. Nekem ez a kifejezés sehogyszem tetszik, mert igaz ugyan, hogy rendünk sok tekintetben — szervezettség, gyors mozgás stb. szempontjából — katonás; de ép az engedelmissége amilyen pontos és messzemenő, annyira nem katonai, a katonai engedelmisség külső, — ott azzal törődnek legkevésbé, hogy benső örömmel történik-e a végrehajtás; a katonai felsőbbség kategorikus, keményszavú paranccsal kormányoz, a Társaságban a legnagyobb ritkaságok közé tartozik a szigorú parancsszó. Az előljáró csak óhajt nyilvánít, legbarátságosabban felkér, vele mint atyával a legbizalmasabban megbeszélhetni mindent. Az igazi jezsuita ellesi a fellebbvaló szándékát, végső megállapodását a teendőkre nézve. Ebből világos az is, hogy az engedelmisség a Jézustársaságban nem oly «vak», mint ellenségei koholják felőle, a jezsuita nem ész nélkül, gép módjára tolatja magát ide vagy oda; hanem nagyon is világos elv és belátás vezérlete mellett hajol meg előljárójának ítélete előtt s tudja, hogy igen bölcs dolog nem hagyatkozni a saját ítéletére s nem kívánni azt, hogy mindenki a saját feje szerint mérje egy nagy közületben a tennivalókat.

letett alapra helyezkedik, arról az Úr szava áll hogy «legyen neked mint a pogány és vámos».

A lelkigyakorlatok könyvében szent Ignác négy hétre Tagozott fokozatos menetben Krisztus követésére gyakorolja be a lelket,¹ az Egyház kegyelemeszközeinek használatával, a katolikus tan által ajánlt és jóváhagyott benső és külső erénygyakorlatokkal a tökéletes isteni szeretet tetőfokáig vezeti fel a lelkigyakorlatozót. Senki sem lehet fogadalmas jezsuitává, ha a teljes, havi lelkigyakorlatokat el nem végezte, vagyis ha Krisztus szellemébe szent Ignác módszeres útmutatásai szerint be nem iskolázódott. Maga szent Ignác is mindjárt első társait a szentgyakorlatok iskolájában nevelte lelki emberekké, később pedig Konstitúcióiban előírta, hogy mindenki a próbaidő alatt végezze el a nagy 30 napi exerciciumokat.

A szentgyakorlatokban a második héttől kezdve a benső élet negatív irányú, bűnt elhárító munkája után — szüntelen egy eszmény lebeg a lélek előtt, amelyért lelkesülni, melyet magában kimintázni, amelyhez holtig közelebb jutni, amelybe szinte átalakulni kell a szentgyakorlatozónak. Ez az *eszmény az Úr Jézus*. Krisztus itt nem mint régi történelmi alak, aki megbámulandó bölcs, aki a legnagyobb vallásalapító, lép a lélek elé, hanem az élő, a velünk most is bár láthatatlanul, de valóságosan érintkező Jézus. Lelkem Vele be-

¹ Nagyon szépen és mélyen fejtegeti az exercíciumos könyvet Dr Fr. Hettinger: Die Idee der geistlichen Übungen nach dem Plane des hl. Ignatius. 1908. Herder, Freiburg. — Magyarul hasonlóan szellemes cikksorozatot írt felőle Prohászka Ottokár a »Magyar Sión« 1895-iki évfolyamában: «Szt. Ignác lelkigyakorlatainak szelleme» címen, Dr Pethő név alatt 22, 123, 192, 596 l.

szél. Tőle tanulok, Neki előadom terveimet, bajainat, vágyaimat, reményeimet. Őt szeretem. Őt, aki elé térdelek, aki bennem van! A szentgyakorlatok könyvének állandó kérése, hogy «Jézust mindjobban megismerjem és szeressem». Ez a jezsuita aszkézisnek is a «ceterum censeo»-ja.

A Jézussal való együttélés, együttérzés; a legbensőbb érdekközösség; a Jézussal való benső társulás; a tiszta, mély, a lelki eljegyzésig emelkedő Jézus-szeretet, — ez a Jézustársaság szellemének a magva. Socius Jesu, Jézus társa akarok lenni. Társa imájában, megváltói munkájában, szenvedésében is. Forrjon egybe az életem, a sorsom, a keresztem, a halálom, szívem dobbanása Jézussal. Mindenem úgy és olyan legyen, mint Jézusé, jezsuita, — «Jesusita» a nevem.

Ez a lelkület sem új; csak örökké megújuló lelkesedéssel fokozása a kereszténység leglülkettebb alap gondolatának. H kereszténység ép az által több egy vallásos teóriánál, s emelkedik ki a holt tanrendszerek fölé, mert Jézusa van. Élő, valóságos, híveivel a kegyelmi és szentségi összeköttetésbe lépő Jézusa. Szent Ignác a pozitív kereszténységnek eme éltető elemét társainak megszentelésére lehetőleg kiaknáztatja. fi jezsuita évről-évre, mindennap egy órán át elmélkedésében Jézussal foglalkozik, egyre Őt tanulmányozza, természetes tehát, hogy egyre szorosabbá fűződik a kapocs közte és Jézus között. Gondolatvilágának középpontjában az Üdvözítő képe ragyog. Szíve Jézus nevére hevesebben ver. Boldogsága, ha a nemzetek apostolának szavát veheti ajkára: «Keresztre vagyok feszítve Krisztussal együtt. Én azonban már nem élek, hanem Krisztus él én-

bennem. Amennyiben pedig most a testben élek, az Isten Fiában való hitben élek, ki szeretett engem és önmagát adta értem. (Gal 2. 19-20.)

A rend célja legrövidebben kifejezve: az emberek megszentelődése; vagy mint a *Summarium* a (a konstitúciókból rövid pontokba szedett szabálykivonat) második szabálya mondja: «Társaságunk; célja Isten kegyelmével nemcsak saját lelkünk üdvösségével és tökéletesedésével foglalkozni, hanem egyúttal embertársaink üdvösségén és tökéletesedésén buzgón munkálkodni». A jezsuita életrendje ugyanis az úgynevezett vita mixta; vagyis a szerzet a szemlélődést és gyakorlati tevékenységet összekapcsoló életfeladatot tűz tagjai elé. Tehát kettős munkát fiell végezni a jezsuitának egész életén át. Befelé és kifelé irányuló tevékenységet kell kifejtenie. Mindkettő lényeges feladata, folytonos elengedhetetlen életprogramja. Csak e kétirányú munkával alakíthatja ki magában eszményét, csak e kettős életrend teszi őt hasonlóvá a megváltó Jézushoz. Jézus élete is a vita mixta. Jézus élete is egyrészt az Atyával való benső egyesülés élete, másrészt a Megváltónak apostoli élete. Igaz, hogy Jézus imaélete nem az öntökéletesítés céljából folytatott imaélet, de nem is csupán értünk közbenjáró imaélet; hanem az ő benső szentségének szükség-szerű kifolyása volt, hogy egész életét az első pillanattól (V. ö. Zsid. 10, 5.) kezdve átszójják az ima aranyzárai. De amint imája... úgy életének minden műve egyúttal megváltói, apostoli munka is volt.

A Jézustársaság is előírja, hogy kiki a maga fo-

1) V. ö. J. Margreth: Pas. Gebetsleben Jesu Chr. Münster 1902.

okozatához mért módon, tartozik felebarátjának üdvén és tökéletesedésén apostoli szellemben buzgólkodni; a rendszeres és módszeres szemlélődő és elmélkedő imaélettel pedig saját benső megszentelődésén fáradozni.

Amint Jézus életében a benső élet az apostolkodást, úgy a Jézustársaságnak is kettős célja egymást áthatja. Kölcsönösen módosítják azok egymást.

Minden szerzetnek általában célja a tökéletességre való törekvés, a tökéletes isteni szeretet ápolása a lélekben a három evangéliumi tanács útján; de meg van mindegyiknek a sajátos módja, amelyen tagjait az evangéliumi tökéletességre vezetni törekszik.

A Jézustársaságnak sajátos eszménye az apostolkodó isteni szeretet. A három fogalom is az apostoli cél által nyer közvetlenebbül módosulást.

A rend szegénységi formája és berendezése a különféle házakban; a szüzi tisztaság megvédésére irányuló intézkedések és utasítások a rend törvénykönyvében; úgy az általános engedelmségi fogalom tárgyköre a tanulmányokra és tevékenységre vonatkozólag, mint a professzusok különös engedelmségi fogadalma a pápai misziókra nézve; maga az imaélet gyakorlata szent Ignác irányítása szerint:¹⁾ mind mindolyképenalakítják e rendben a szerzetesi lelket, hogy Istennel ben-

¹⁾ Míg pl. az elmélkedést a rend mindig sürgette, addig a karimát soha nem engedte behozni és magára kényszeríteni. Pedig kezdetben rendkívül kellemetlen támadások érték úgy szent Ignácot, mint Generális utódait emiatt, mert a Társaság keletkezésének idején nem is tudtak szerzetet elgondolni közös zsolozsmázás nélkül. Rendünk apostoli munkái közt pedig lehetetlen karimára berendezkedni, amiért is a pápák, akik mások nógatására már ránk diktálták s kórus tartását, felvilágosító kérelmünkre elálltak e követeléstől. (V. ö. Suarez. De relig. 5. J. t. 1. c. 8.)

sóteg összekötött, a kegyelmi hatásokra alkalmas-eszközzé alakuljon a lelkek megmentésére.

Viszont az apostoli munka tág mezején sajátos módozatot ír elő a rend, hogy ez a tevékenység az önmegszentelésnek ne akadálya, hanem előmozdítója legyen. Kiviláglik ez a szónokok, gyónatok, tanárok szabályaiból, de főleg az előjáróknak szóló utasításokból, melyek kötelességükké teszik, hogy a kültevékenység oly irányt ne vegyen, oly módon és mértékben el ne vállaltassék, mely a benső élet tudatos komoly művelésére és a szerzetesi fegyelem betartására alkalmat nem nyújthat.

Chamberlain Róma hatalmi kiterjedéséről elmélkedve, megjegyzi: «Nicht die Expansion, sondern die Concentration hat Rom zur Weltmacht gemacht». ¹⁾ A Jézustársaság is a lelki koncentrációt elengedhetetlennek tartja apostoli hatások elérésére. Az évenként végzendő nyolc napi lelki gyakorlatok alól nem ment fel senkit, legyen az illető rendtag még annyira előhaladott, legyen még oly széles munkakörben lekötött. Naponként egy órai elmélkedést, s kétszeres lelki számvételt tartat. A jezsuita folytonos önmegfigyeléssel szüntelenül neveli magát s egyre csiszolja lelkét egész a sírig. A rendben meggyőződésszerű a felfogás, hogy a benső munkának, a lelki élet módszeres imagyakolatainak elhanyagolása a legfényesebb külső működés dacára is a hivatás kegyelmének határozott kockáztatása. Mert lényeges mulasztás kikapcsolni az életprogramból a lényeges cél egyik éltető tényezőjét.

¹ Nem a kiterjeszkedés, hanem az erők összpontosítása tette Rómát világhatalmassággá.

Viszont a benső munkának, az öntökéletesedésnek is megadja a Jézustársaság a maga sajátos apostoli jellegét; de határt nem szab a tökéletes apostoli Istenszeretben, hanem egyre magasabbra sarkal, ameddig csak a kegyelem szárnyain a lélek emelkedni képes.¹⁾

Amint az apostoli szeretet intenzitásában nem szabad határt vonni s amint a loyolai zászlón az Excelsior jelszavaként ragyog: «ad maiorem Dei gloriam» kialakítani a benső életet, — ugyanazon apostoli szeretet extenzitásában sem szabad valamely határkőnél megállapodnunk. Ép ezen apostoli lelkületből kifolyólag a külső működésben, melyet a lelkek javára vállal a rend, szintén nem szorítkozhat előre megállapított területre, egyszersmindenkorra kijelölt működési ágra. A papi tévékenység minden formájában részt vesz. A jezsuita a szószéken — áll, a gyóntatószékben ül, a tanácsokban prelegál, tudományos műveket ír, folyóiratot szerkeszt, missiókat tart, egyesületet vezetintézetben nevel, börtönben megrögzöttet látogat, a csatatéren tábori lelkész.² Ma itt, holnap ott a vezetőszempontra a nagy változatban: Isten nagyobb dicsősége, ahol több lelket lehet Krisztusnak megnyerni, ahol nagyobb erkölcsi rossz lehet megakadályozni, ahol égetőbb a szükség. H ezért a jelentkező fiatalembert felvétel előtt megkérdezik, hajlandó-e kiképeztetése után bármely munkakörbe lépni, aszerint amint majd annak idején az Egyház és a lelkek java fontosabbá teszi ezen

¹ V. ö. Summ. 15. 21. és 22. szab.

² Most a világháborúban pl. 1479 jezsuita vesz részt. 177 katonalelkész a fronton papiszolgálatban, 641 nagyobb-részt Önkéntes ápoló a tábori kórházakban, 95 kórházi katonapap. Eddig 143 halt hősi halált hazájáért.

vagy azon tevékenységet. S ha valaki ragaszkod-
 nek ahhoz, hogy ő tanár, vagy szónok, vagy misz-
 zionárius akar lenni, bizonyosan nem vennék
 föl, mert nem fogja fel a Jézustársaság apostoli
 szeretetének mélységét és szélességét.

II munkakör előzetes korlátozása tehát a rend
 szellemével összeférhetetlen. Az exerciciumos
 könyv második hetének elején is van egy törzs-
 elmélkedés, úgyszólván a második fundamentum,
 melyet szt. Ignác «De Regno Christi- címen *ne-
 vez.* H szent rendalapító az Egyházat Krisztus
 országának hívja. Krisztus a lelkeket hódító had-
 vezér. Csapatait az apostoli lelkű férfiakból tobo-
 rozza. Minden hadvezérnek van élite-csapatja,
 csak krisztus táborában ne legyenek önkéntes
 hősök? Csak az örök Király seregében ne legye-
 nek, akik a kötelező áldozatoknál nagyobbakra
 jelentkeznek, akik a legveszélyesebb pontokra áll-
 nak, a leghősiesebb hadműveletekre vállalkoznak?
 Ilyen csapatnak, ilyen hadosztálynak gondolta
 szt. Ignác az ő szerzetét, a Compania de Jesus-t
 Ennek a krisztusi önkéntes fekete seregnek imája
 legyen: «Örök Ige, Isten egyszülött Fia! Kérlek, ta-
 níts meg igazi nagylelkűségre; taníts meg úgy
 szolgálni Neked, amint Te megérdemled: adni szá-
 mítás nélkül, — küzdeni, nem törődve a sebekkel, -
 dolgozni, pihenést nem keresve — feláldozni
 magamat anélkül, hogy más jutalmat várnék, mint
 azt az öntudatot, hogy a Te szent akaratodat végre-
 hajtottam!»

Az a fogadalmakra jelentkező, akinek ez az
 ima nem a szíve vágya szerint van írva, szégyen-
 kezve lépjen vissza s ne álljon a hősök sorába.
 A jezsuita egész belső munkája az évek

során át egész a halálig arra irányul, hogy a krisztusi, élite-apostolságra vállalkozó, áldozatkész lelletet egyre jobban egyre tökéletesebben, egyre mélységesebben megtestesítse magában. Már a jezsuita hivatás kezdetén, de folytatásában is szüntelen a «de Regno Christi» eszméje lüktet. Ez az eszme a kegyelem titokzatos útjain hatol be «a lélek mélységeibe, az elmélkedés tüzében nyomódik bele, mint a Krisztus-minta az izzó fémbe, hogy azt a maga apostoli jellegére alakítsa át. Hogyan megy végbe ez a lelki alakulás? Hogyan gyullad ki a hivatás fénye? Ez a «hogyan» a jezsuita-szellem pszichológiája. Lelki átélés. Hogyan?

Imáimban, elmélkedéseimben, munkáim közt égre emelt szemem-lelkem előtt Krisztus szent-séges fővezéri alakja lebeg. Soha eléggé nem szemlelhetem Őt. Amint előtte térdelek, kérdezve Quis es Tu? Ki vagy Te? — megigéz méltóságos személyisége. Tartása nemesen alázatos. Ereiben királyi vér forr, évezredekre visszamenő királyi ősök vére. Az Ő törzsfája a liber Generations filii David, filii fibrahae. Az Ő királyi vére a szep-lőtelen Szűz tiszta szívéből forrasozott, az Igével egyesült, imádandó vér, mely isteni Szívének áldozati kelyhében lüktet és kiömlött a kereszt oltárán a lelkekért.

Elöttem áll Ő. Szemébe tekintek. A mennyország sugárzik belőlük. És e szemek tiszta kristálytükrén át megkísérlem belepillantani isten-emberi lelkének titkos mélységeibe. Ezen a lelken előmlik az istenség dicsfénye, a «splendor gloriae»; ebbe a lélekbe rajzolódik a «figura substantiae Ejus»!

Értelmének mélységét és terjedelmét ki mérje meg? Benne tükröződik az Ige. Tudása felöleli a világot. Angyalok és emberek sorsa van beléje írva.

És az akarata! A legtökéletesebb erő, melyet a Mindenhatóság teremtő kezével alkotott. Da-maskusi acél: az isteni szeretet örökös aktusaiban keményre acélozott a kereszthalálig, és amellet hajlékony minden irányban a mennyei Atya akaratára, nemcsak parancsára, hanem tetszésére is. «*Quae placita sunt ei, facio semper*».

Érzelemlélemben a bethlehemi gyengédség, a könnyhullató részvét és a mérhetetlen szenvedni képes erő Getszemanétól a kereszt elhagyatottságáig.

Ebben a lélekben él a világterv: akarata a teremtett és az isteni «*voluntas saluifica!*»

Íme, ez a Krisztus áll egyre előttem! Nem némán, nem hidegen, mint a vászonkép, mint a szobor. Hanem hozzám szól. Kijelenti: akaratom meghódítani a szíveket! Ki az, aki vállalkozik a lelki harcra? Ki tart velem? Aki üdvözíteni akar lelkeket, jöjjön és kövessen engem. Túrjon velem; dolgozzék velem; hozzon áldozatot velem!

Engem is megszólít. Engem is hív.

Már régen, mikor eljátszottam gyermekjátékaimat, a csendes döntő órában, mikor az élet: válaszutján álltam, már akkor feltűnt, — talán kevésbé világosan, talán távolabb, — de már akkor feltűnt az Ő királyi alakja. Lelkemben megcsendült az Ő szava: *Veni, sequere me!* Jöjj és kövess engem! Légy társam a világmegváltás, munkájában. Ez a «*vocatio Regis aeternalis*», — az örök Király hívása volt a lelkem pedig leborulva

felajánlotta magát, s szent lelkesedéssel állt a harcosokat toborzó Krisztus zászlaja alá.

Az Úr azonban nem csak akkor szólt hozzám, és nem csak egyszer. A hívás folytonos. Örökké előttem lebeg az örök Király képe, nap nap után egyre hív. Egyre közelebb hív magához, egyre jobban belevon isteni terveibe, egyre bensőbb lesz a Vele való apostoli társulás: egyre jobban socms Jesu leszek.

Ez a Jézustársaság benső életprogramja.
Ez a jezsuita aszkézis szelleme.

III.

RENDI ALKOTMÁNYUNK,

Míg az «*Exercitia*» a Jézustársaság szellemét, addig a «*Constitutiones Societatis Jesu cum deciarationibus¹*» 'a rend szervezetét foglalják magukban.

Midőn a szent rendalapító szerzetének ezen alkotmánykönyvét megírta, rendszerint két könyv feküdt az asztalán: az *Evangelium* és *Krisztus követése*. Sokat imádkozva és imádkoztatva, az önsanyargatás gyakorlatai és elragadtatásszerű elmékedések közt dolgozta ki a törvényhozói bölcsesség ezen remekművét. Tíz fejezetben² felépülni látjuk az egész rendet, mint egy élő szervezetet, a csirasejttől teljes és tagozott kifejlődéséig, «A Jézustársaság törvénykönyvének — írja a benedekrendű Kienle — egészében áttekintve, mindenkit bámulatba kell ejteni. Minden nagy körűig tekintéssel van benne mérlegelve; jogok és kötele-mek bölcsen elosztva ... Hasonló szabályzat előtte még nem volt... Félre nem lehet ismerni a Gond-

¹ A magyarázó megjegyzések (declaraciones) szintén sőt. Ignác tollából valók s ép oly törvényerővel bírnak, mint maguk a Constitutiones szövegében foglalt előírások.

² Ezek: 1. a tagfelvétel, 2. illetve elbocsátás, 3. a lelki neveltetés, 4. tanulmányok a kollégiumokban és egyetemeken, 5. a rend fokozataiba fölvétel, 6. a fogadalmak, 7. a tagok külső működése, 8-9. benső kormányzat, 10. a rendet fenn-tartó és kiterjesztő tényezők.

viselés kezét, hogy az aktív életben különös tétel« kenységre rendelt Társaság ilyen szabályzatot kapott».¹

Valóban szükséges is a kitűnő szervezet nehéz feladatokra hivatott rendben. Szt. Ignác *Companiának* Jézus hadseregének, a küzdő egyház egy hadtestének nevezte el szerzetét. Hadseregtől csak akkor várhatunk nagyot, ha jól van szervezve.

A Jézustársaság szervezete sok tekintetben hasonló magának, a Krisztus által szervezett egyháznak organizációjához; csak a központi hatalom van erősebben mérsékelve. Mert amíg a pápai hatalom az egyházban közvetlen isteni eredetű monarchikus hatalom, melyet a Szentlélek vezetése az abszolutisztikus önzés veszélyétől megóv, addig a Jézustársaság kormányformája, mint emberi mű arisztokratikus és alkotmányos elemekkel bölcsen mérsékli a Generális hatalmát olyképen, hogy a kormányformáját «arisztokratikusán alkotmányos monarchiádnak lehet nevezni.²⁾

Az egész világon elterjedt rend élén a P. Generális áll, akit élethossziglan az általános közgyűlés (Congregatio generalis) választ. Ugyancsak az általános közgyűlés hat assisztenset is választ. Páncsosokul a P. Generális mellé, de ezeknek kormányzói hatalmuk nincs, nem előljárók, hanem a P. Generális kormányzói hivatalában a legfőbb tisztviselők.

A Generálison kívül más előljárót nálunk nem választanak, hanem a Generális nevezi ki a tartományfőket (Praepositi Provinciales), a missiók

¹⁾ Kirchenlexikon IX. 1015. Freiburg, Herder. 3. kiadás

²⁾ Piaget: L'essai sur l'organisation de la Compagnie de Jézus, Leiden, 1895.

Szuperiorjait a kollégiumok Rektorait, a kis *házak*, az u. n. rezidenciák élére a Provinciális állíthat helyi előljárót, akit Szuperiornak neveznek.

A kormányzói módozat bölcsen akkép van a monarchikus és demokratikus elemekből összhangzóan elegyítve, hogy egyrészt lehető nagy natalmat tesz le az előljáró kezébe, másrészt a hátaómmal való visszaélést lehetetlenné teszi. Még a legfőbb személyes előljárónak a P. Generálisnak jogköre is úgy van szabályozva, hogy a rend javára legmesszebbmenő szabadsága is ellenőrzés alatt áll, s ha kormányzása a rend kárára válnék, hivatalától megfosztható legyen.

A P. Generális, Krisztus földi helytartója a pápa után, a legmagasabb személyes, de nem a legteljesebb hatalom a rendben. fi legfőbb törvény« hozó hatalom, mely még a Generális fölött is áll, az általános közgyűlés. Mert egyedül ennek van ioga a szabályzat kevésbbé lényeges pontjaira nézve szükségesnek mutatkozó módosítást eszközölni. De az általános közgyűlés ritkán ül össze. Rendszerint csak a Generális halála után az új Generális választása céljából; ezenkívül csakis nagyon rendkívüli esetben hívható össze, s így van ugyan a Generálisnál magasabb törvényhozó, de nincs magasabb kormányzó-hatalom a rendben, amiért is kornjányformája monarchikus marad.

A szerzet feladataihoz mérten a többi, nem előljáró rendtagok sem minden tekintetben egyenlőek.

A Jézustársaság tagjaiban négy fokozatot ismer:

a) A *nouiciusok*, újoncok, akik két évig a lelkiekben nyernek alapos kiképeztetést; teljesen szabadon maradnak a szerzetben, vagy visszaverhetnek a világba; az előljárók is szaba-

don elbocsáthatják őket, ha alkalmatlanok Jézus ezen táborába.

b) Már szorosabban fűződnek a renدهz s valóságos szerzetesek a *skolasztikusok*, (scholastici approbati) azon egyszerű fogadalmas tagok, akik az első fogadalomtétel után még nyolctíz évig tanulmányokat végeznek, úgy szintén az egyszerű, nem nyilvános fogadalmas laikus fráterek.

c) Míg a két első fokozaton előkészületi *stádiumban* van a rendtag, addig a *koadjutorok* foka már végleges helyzet a rendben. Ezek vagy felszentelt papok (coadjutores spirituales), vagy a házi teendőkre hivatott laikus fráterek (coadjutores temporales). Kánonjogi értelemben nyilvános, de nem ünnepélyes fogadalmakat tesznek, csak igen komoly okból, mellyel alkalmat szolgáltatnak az elbocsáttatásra, lehet őket a rend kötelékéből kizárni. A Társaság rendes működésében ép úgy részt vesznek, mint a professzusok; a kollégiumokban, és rezidenciákban előljárók is lehetnek.

d) Végül a négy fogadalmas *professzusok* (professi Tfuátuor votorum), kik legszorosabb értelemben a rend magvát képezik. Csak papok lehetnek, akik életszentségben és tudományban a konstitúciók által előírt mértéket megütik; ünnepélyes fogadalmakat tesznek, még pedig a rendes három szerzetesi fogadalmon kívül a pápának különös engedelmességet fogadnak a missiókra nézve. Azonkívül még öt esküt tesznek le, hogy semmiféle egyházi méltóságot sem a rendben, sem a renden kívül maguk részéről el nem fogadnak, a rend szegénységét lazítani semmikép, legfőlebb szigorítani engedik stb. generális vagy Provinciális csak professzus lehet; a professzusok-

nak passzív és aktív szavazati joguk van a tartó máriy/ és általános közgyűléseken. Egyébként a mindennapi életben, a testvéries együttlétben, a működési téren semmi előnyt sem élveznek a koadjutor papok fölött.

A szerzetnek ezen tagozódása, ez a magasabb: fejlettebb szociális forma magától a zseniális szervező szent Ignációtól ered, aki konstitúcióiban tüzetesen és a rend nagy feladatainak érdekében céltudatosan megjelöli a rend ezen organikus tagoltságát, megállapítja az egyes fokozatok feltételeit, jogi viszonyát és szerves bekapcsolódásuknak formáját a rend egészébe.

Hmit később a szabályok neve alatt *ftquaviva* és az egyes általános közgyűlések a konstitúciókból kivonatoltak (*Summarium Constitutionum, Reguláé communes* stb.), vagy pedig határozatok, rendeletek címén a rend hivatalos törvénytárába (*Institutum S. j.*) beiktattak, mindez nem egyéb, mint a szent Ignác konstitúcióiban meglévő elveknek összegezése, kifejtése, hivatalos értelmezése, avagy adott körülményekre s későbbi helyzetekre való alkalmazása.

Érdekes, hogy maga szent Ignác apróra menő szabályokat nem írt. Ő maga a napi teendőket, az eljárási formákat, a külső kereteket nem rajzolta meg. Sokkal nagyobb szellem volt, semhogy végleges, megmásíthatatlan bürokratikus ügymenetbe szorította volna az apostoli életet, amelyet élnie kell majd rendjének. Ezen fajta kereteket majd időszerint megadják a közgyűlések és a P. Generális intézkedései. Konstitúcióiban csupa elveket, irányító céltudatos elveket ad, amelyek éltetik és kialakítják a szerzetet. Nem hideg kő módjára ki-

jegőcödni, hanem a szellem hajlékonyságával a körülményekhez és feladatokhoz mértén megnyilvánulni kell az örök krisztusi szellemnek egy apostoli szerzetes szervezetnek élő, működő, minden irányban az Isten dicsőségét tervező és megfogatosító lelkek egyességében, fl rend alkotmánya tehát nem séma, hanem Spiritus et vita, — élet és lélek.

IV.

A LEGIGAZIBB JEZSUITÁK.

Néhány év előtt, 1914-ben ünnepelte a Jézus-társaság visszaállításának száz éves jubileumát. Ez alkalommal kinyomatott egyebek között néhány csoportképet; egyszerű olcsó kivitelben, csak a kegyelet oltárára szánt emlék gyanánt. Ház egyik köztük nefelejtskeretbe foglal harminc képecskét, a rendben jól ismert harminc ovális szentképet, ezzel az aláírt jegyzéssel: Ex Archivio Phot. Bononiensi S. J.

A képek nem éppen műértékű rézmetszeteknek vagy festményeknek utánzatai; nem is azért őriztetnek a rend képarchívumában. Hanem azért, mert a Társaság legkedvesebbjeinek képei, mert azokat jelenítik meg a rendünkben, akiket az oltárra emelt az Egyház, akiknek életében a rend szelleme legtökéletesebben valósult meg. Ezek a szentképek szemléltetően hirdetik a Társaság eszméit, programját, törvényeinek életre váltott alakító erejét. Rajtuk találjuk meg a legigazibb jezsuitákat; szabályaink, feladataink gyakorlására a példaképeinket és az égben közbenjáróinkat.

Közepén dicssugarait szórja a lángfonatban álló Krisztusmonogramm, — az I. H. S. — úgy mint az a rend régi hivatalos pecsétjében szerepel.

Köréje köz vetetlenül a belső keretben nyolc hitvalló szentnek képe csoportosul, a külső keret a többi hitvallókat és a vértanúkat sorakoztatja mellettük.

Ház első alak szentjeink között *loyolai szent Ignác*, a rendalapító és első rendfőnök. Jobbját áldásra emeli, baljában a szabályait tartja, amelyekkel annyi szentet és vértanút nevelt, amelyeket maga is lelelkiismeretesebben követett, melyekről egy pápa kijelentette, hogy aki azokat teljesen-pontosan megtartja, az csodák nélkül is bátran szentté avatható.

Szent Ignác mellett négy szent Ferenc következik a képen.

jobbról *Borgia szent Ferenc képe* látható. Egykoron Gandia hercege, Spanyolország alkirálya, aki letette a koronát és szent Ignáchoz a rendbe fölvételért esedezett; visszautasította a pápától felajánlott bíbort és mely alázattal, legszigorúbb vezeklések között, példaképe lett a világmegvetésnek. Mint a rend generálisa naponként több, néha nyolc órai ima és elmélkedés mellett messzemenő fontos egyházi és rendi ügyeket intézett el s így lett példaképe és pártfogója az előljáróknak.

Mellette következik India és Japán apostola, a hithirdetők és a hittenjesztés társulatainak védőszentje, az apostoli *Xavéri szent Ferenc*. A párisi egyetem tanárából lett szent Ignác társa, s elhagyva a világi hírnév babérait, Kelet-Indiában egész országok megtérítője lett. Csodák és jövendölések, a nyelvek adománya, halottak feltámasztása által Isten az őskereszténység idejéhez hasonló apostoli kort támasztott vele Kelet-Ázsia ege alatt. Ő azonban alázatában szent Ignác levelét csak tér-

den állva olvasta; fényes sikereinek színterét az engedelmesség egy «i- betűjére («i- latinul anynyit jelent, mint: menj!) rögtön kész volt elhagyni...

A Krisztusmonogram másik oldalán, Xavéri szent Ferencel szemben egy másik nagy apóstoli alak képe ragyog: *Regisi szent Ferenc*, a tanárok és harmadik próbaévet végző rendtagok védője. A Sevennek zord hegyei közt tartotta leírhatatlanul fáradságos missióit. «A szegények atyjá»-nak nevezték az elhagyott népnek, foglyoknak, bukott nőknek, betegeknek türelmes apostolát.

Még egy szent Ferencé van a Társaságnak, *Hieronymoi szent Ferenc*, a hitszónokok és gyóntatok pártfogója, Nápoly apostola. Az egyetemes szentáldozás rendezésével, melyben néha 150.000-200.000 ember vett részt, a hitélet tömeghatású fellendülését szervezte.

Hz apostoli Ferencek után három ifjú következik: *Kosztka szent Szaniszló*, a noviciusok és első áldozók védőszentje, *Berchmans szent János*, a fiatalabb fogadalmas skolasztikusok pártfogója és *Gonzaga szent Alajos*, a teológusok védője. Mindhárman a keresztény ifjúság pártfogóiként ismeretesek s a Társaság hálával tekint a szentek égének e három csillagára, akik az apostoli munkatérre még nem léptek ki itt a földön, de a tanuló ifjúsággal foglalkozó rendtagoknak nevelési munkájukban hatalmas segítők az égben.

Nyugat-Indiának is adott a rend egy apostoli szentet *Cluger szent Péterben*. Több mint 40 évet töltött a néger rabszolgák szolgálatában a legmegrendítőbb önmegtágadások között, amiért is XIII. Leó a szerencsen-missiók pártfogójává választotta

őt. Ifjúkorában a szentség útjain vezetője és buzdítója volt:

Rodriguez szent Alfonz, az alázatos kapus fráter, aki 40 éves korában kereskedői pályáját a szerzetesi tökéletesség lelki sáfárkodásával cserélte föl s lett úgy az iparosoknak, mint a rendbéli frátereknek védőszentjévé.

Ez utóbbi két szent már a külső keretben foglal helyet a képen. Ugyanott sorakoznak a hitvalló szentekhez a hitvalló boldogok.

Ott látjuk boldog *Canisius Pétert*, Németország apostolát, az «eretnekség pörölyét»; boldog *Fáber Pétert*, szent Ignác első társát, a szentgyakorlatok vezetőinek pártfogóját, az őrzőangyalok rendkívüli tisztelőjét; boldog *Baldinucci Antalt*, bámulatos misszionáriust, amiért is ő a népmissiók védője; boldog *Bernardino Realinót*, Lecce csodatevő apostolát, akinek még sétabotját is betegek gyógyulására engedte eszközül az isteni Gondviselés.

Nyolcszázon felül emelkedik azon rendtársak száma, akik a vértanúság pálmáját vívták ki a világ különféle táján, legnagyobbbrészt a missiókban. Oltárra emeltek közülük 92-t. Főleg Japán földjét öntözte bőven a Jézustársaság vére, hol a kínzások legfurfangosabban kieszelt módjait kereste a kegyetlenség, hogy elfojtsa a hithirdetők szavát. De ott is valóra vált Tertullian mondása: *Sanguis Martyrum semen Christianorum*, — a vértanúk vére a kereszténység magva!

A szentek képei közt találjuk a kereszttel valókon szent *Pál*, *János és Jakab* japán vértanúkat, annak jelzésére, hogy keresztre feszítve haltak meg a hitért. Boldog *Machadó Jánost* társaival Daifuzama japán császár alatt lefejezték; boldog

Carvalló Didák napokon át órákig fagyos tó jeges vizébe merítve szenvedett hosszas halálküzdelmet *Boldog Carualló Mihályt*, *boldog de Angelis Jeromost*, *Jenpo Simont*, *boldog Nauarro Pált*, *boldog Kimura Lénárdot*, *P. Pacheco Ferencet* társaikkal együtt lassú tűzben égették el. *Boldog Ixida Antalt* társaival az Ungen hegy forró kénes vizeivel öntötték, míg az élő húst le nem marta csontjairól a tüzes folyadék. *Boldog Tzugi Tamást* máglyán égették el; *boldog Nakaxima Mihályt* erőszakosan vízzel töltötték meg, hogy aztán testéből vérével együtt kisajtolják azt, míg meggyötört teste szét nem mállott. *Boldog Spinula Károlyt*, *boldog Costazzo Kamillt* társaival együtt részben elégették, részben lemészárolták.

A japáni vértanúk nagy seregén kívül Ázsiában ontotta véréát *boldog Britta János*, a kegyetlenül megkínzott madurai hithirdető, aki egykor 10 nap alatt tizenkétezer pogányt keresztelt meg. *Boldog Aquauvia Rudolfot* társaival úgy ábrázolják, amint Keletindiában Salsette félszigetén a vadak ép a templomépítés terepén lenyilazzák és agyonsújtják. *Boldog Bobola Andrást*, Litvánia apostolát, a kozákok megnyúzták s fáklyákkal égették holtra. *Boldog Azevedo Ignác* 39 társával a braziliai missióba hajózott, midőn kálvinista kalózok a Kanári szigetek közelében elfogták a hajót. Elsőnek *boldog Ignácot*, ki a Havi-Boldogasszony képét tartotta kezében, gyilkolták le, utána pedig a társait. Angliában *boldog Campian Ödön*, Erzsébet királynő tanácsosainak fenyegetéseire kijelentette, «Mi jezsuiták egymást fogjuk felváltani a vértanúságban; ki fogjuk fárasztani üldözőinket!» Felnégyelt vértanútestét London négy részében, fejét a londoni

hídon függesztették föl; társainak körme alá tüket szúrtak, mielőtt a kínpadra hurcolták őket.

Hazánk földjét is áztatta a kassai vértanúk közt a Társaság tagjainak vére. Boldog *Pongrácz István és Grodecz Menyhért* a legújabban oltárra emelt vértanúk, kiket Kőrösy Márk esztergomi kanonokkal együtt a kálvinisták meggyalázó csonkítással kínoztak, fáklyákkal égettek, ujjukat puszkacsövekbe tördelték, s haldoklásuk közben testüket a szenygödörbe vetették.

A magyar vértanúkkal befejeződik az Egyház által eddig szentté — vagy boldoggá avatottak sora. Ugyancsak az 1914. jubiláris év végén kiadták a folyamatban lévő boldoggá és szenttéavatási perek jegyzékét.¹ Ez jelzi, hogy a szertartások kongregációja 1915 elején 362 jezsuitának ily «ügyét» vette át hivatalos tárgyalásra. Egyébként nem az a fő, hogy mennyi név kerül a szentek jegyzékébe és hány Jézustársaságinak képe áll majd az oltáron; hanem hogy minél többen alakítsuk ki magunkban azt a szellemet, amely oltárra emelt szentjeinket valóban szentekké tette és alkalmas eszközzé alakította az Isten dicsőségének előmozdítására úgy saját belső lelki világunkban, mint a rend külső tevékenységében.

¹ «Status causarum servorum DEI e Societate Jesu
exeunte anno jubilari Restitutionis ejusdem Societatis.-
Romae. 1915.

V.

KÜLTEVÉKENYSÉG.

A rend története eredményes tényekkel igazolta, hogy a belső munkával kifejlesztett és táptált jezsuita-lelkület, roppant akadályok ellenére is intenzív és széleskörű hatásoknak lett létesítő oka. A tevékenység minden ágát egy fejezet szűk keretében fel nem sorolhatom. Országról-országra kellene kísérni a történelem fonalán a rend múltját, hogy a sokszínű összkép valamennyi vonására rámutathassak. Némely tevékenységi kör már egészen a történelemé, vagy csak bizonyos rendkívüli egyházpolitikai és társadalmi helyzetekben újul meg időnként. Ilyen volt pl. a rend szerepe a trienti zsinat történetében; a nagy tábori mozgó-missziózás a törökhadjáratokban; hazánk felszabadításának elősegítése diplomáciai és stratégiai tényezők megmozgatásával; az egészen különös jellegű lelkipásztorkodás az angol egyházüldözés idején; a boszorkánypörök, asztrológikus jóslások s egyéb babonás üzemeknek, mint szomorú társadalmi tüneteknek megszüntetésére kifejtett tevékenység; nagyszabású templomépítések a 17. században stb. Mindezt a rend nagyobbarányú történelmének írói mutassák be.

Itt legalább azon kültevékenységi ágakra vessünk futó pillantást, melyeket a rend kezdetől fogva legnagyobb mértékben karolt fel és a mai napig is átlag magára vállal. Amidőn ezekről szólunk s a rend érdemeit említjük fel, távolról sem akarjuk mások érdemeit kevésbe venni vagy szerzetünket bármely más szerzet fölé dicsérni; hanem amint örülünk, hogy mások is sokat dolgoztak és nagyot tettek Istenért, sőt felültáltak bennünket, úgy azon is szabad, hálát adva Istennek, örvidenünk, hogy a mi rendünk is az Úr kegyelmétől támogatva, hasznos munkát végzett az Egyház javára.

A) A lelkipásztorkodás terén.

A lelkipásztorkodás ténykedéseit olyképen gyakorolja a Jézustársaság, hogy a helyhez kötött papságnak — a plébánosok jogkörének teljes tiszteletben tartásával — segítségére legyen. A rend szabályai és szelleme értelmében, a távoli missióterületeket vagy egészen kivételes eseteket leszámítva, plébániát nem vállalhat, mert «hivatásunkkal jár különféle helyeken megfordulni s a világ bármely tájékán élni, ahol nagyobb a remény, hogy Istennek szolgálhatunk és a lelkeknek segítségére lehetünk.» (Summ. 3.). Már pedig a plébánosi hivatal helyhez kötött jogi állás s gyakori személyváltást nem tűr. A Jézustársaságnak ellenben könnyen mozgósítható, gyors mozgású seregnek kell lenni. Páter N. ma itt, holnap ott dolgozik; most a keleti fronton, legközelebb tán

a nyugati lelki harc vonalon erősebb a támadás s forognak nagyobb krisztusi érdekek kockán.

De azért segítségére van a Jézustársaság a lelkipásztorkodó világi papságnak úgy a szent-ségek kiszolgáltatásában, mint az igehirdetésben.

1. Az előbbieik közül kezdettől fogva a fősúlyt a *gyónás és áldozás* előmozdítására helyezte. Maga szent Ignác is a gyakori áldozás apostola volt,¹ s az egyháztörténelmi kútfők az áldozások érdekes felszökkenését mutatják mindenütt, ahol a jezsuiták a reformáció által letarolt területeken megjelennek. Fi heti áldozásnak, s a közös áldozások szervezésének is ők a megindítói. X. Pius nagy hatású rendeletei a naponkénti áldozás felújítására is jórészt jezsuita írók és szakhittudósok kérelmére jelentek meg és foganatosultak.

Egészen természetes ez. H lelkeknek a szent-ségi Jézussal a legszorosabb kegyelmi összekötése, a személyes Krisztussal és Krisztusban állandósított élet előmozdítása, Jézussal naponkénti társulás az Eucharisztia titkában, hogyne volna a Jézustársaság elsőrangú törekvése.

2. A jezsuita *gyóntatószéket* nem lehet történelmi képből megfesteni. Azt csak az utolsó ítélet napja fogja megvilágítani. Állt az a pápai kápolnában, a bécsi, müncheni, madridi, lissaboni, versailles-i uralkodók palotáiban épúgy, mint a kafferek sátozkápolnáiban, Brazília rengetegeiben, gályarabokat vivő hajók füledt fenekén, négerkereskedő piacok zugában, lövészárkokban,

¹ V. ö. Lintelo-Bernhard S. J.: A hitszónok és gyóntató kötelességei a gyakori sz. áldozásról szóló dekrétum alapján. 1914. Győr. 2. kiad. 15. I.

bitófára ítélték börtöncelláiban, az északamerikai hómezők jégtábláin, azt látjuk sok városban, hogy gyakran késő estig keresettek a Jézustársasági templomok gyónószékei. A rend nem tehet róla, ha az isteni kegyelem néha feltűnően támogatja ezen legfárasztóbb papi ténykedésben. Budapesten pl. évenként átlag százezer gyónást hallgat tíz-tizenkét páter.

Hány idegörlő órába, mennyi türelembe, hány jezsuita-életbe került a gyóntatószék zajtalan, jeltelen munkája! Ki tudná megmondani azt, az irgalmas isteni Mindenhatóságon kívül? Vannak a rendnek névtelenül letűnt tagjai, akik éveken át a gyóntatószék keresztjére feszítve működtek közre a lelkek megváltásán, míg mások ugyanazon célból ragyogtak a

3. *szószéken*. Bourdaloue, Segneri, Vieira, Skarga, Hunolt, Mac Carthy, Ravignan, Colombière, Felix, Pázmány neveihez még sokat lehetne sorolni. Dr Kézsbányay J. jeles nagy művében¹ száznál többet tart érdemesnek a nevezetes szónokok sorában felemlítésre. Ha csak a nyomtatásban megjelent szónoki művek seregére tekintünk, már így is a jezsuita szónoki irodalom egész könyvtárára rúg. Sommervogel nagy bibliográfiája¹ 120 latin nyelvű, 247 német, 34 angol, 280 spanyol, 172 francia, 255 olasz, 122 lengyel, 52 portugál szónoki íróat sorol fel. A régi magyar jezsuita prédikáció--kiadványok között Baranyay Pál, Csete István, Gyalogi János, Forró György,

¹ Az egyházi szónoklat kézikönyve 78-84 l. 1902. Pécs.

² Bibliothéque de la Compagnie de Jésus. Paris Bruxelles. 1891-1900. IX kötet.

Hajós István, Harsányi, Káldi György, Klobusitzky Péter, Landovits István, Majláth Hntal, Molnár János, Hajnal Mátyás, Pázmány Péter, Szabó István, Kaprinay István, Wessely stb. páterek beszédeiről tesz említést.

4. Hz igehirdetésnek egyik különös, méltán mondhatjuk, hogy jezsuita formája s a rendnek a lelki életre kétségkívül legmélyebb befolyású módja: az *exerciciumok*. Fentebb már megemlékeztem szent Ignác lelkigyakorlatos könyvéről. Alapító szentünk drága öröksége ez a könyvecske, amelynek nyomán őmaga nevelte a szerzet első tagjait, öntötte alkotásába a szellemet, formálta nagy szentjeinket. Ez alakít nemcsak bennünket is jezsuitává, hanem egyszersmind tevékenységünk leghathatósabb eszköze volt a rend fennállásának mind a négy századában.

Ház exerciciumos könyv nem is könyv oly értelemben, mint más könyv. Hz nem olvasni való. Nem is tanulmányozni való. Innét van, hogy az, aki szentgyakorlatokat nem végzett, vagyis aki nem élte át az exerciciumokat, nem tud vele bánni. Nem tudja, mit kezdjen ezen szűkszavú, vázlatos, szinte hideg, rövid feljegyzésekkel, utasításokkal. Azért oly, mondhatni, regényes az exerciciumos könyv története. Már szent Ignác életében hevesen üldözték. Voltak, akik istentelen, eretnekiratként az egyházi hatóságnak eltiltás végett feljelentették. A pápák, nagy szentek, elsőrangú hittudósok azonban a legnagyobb magasztalásokkal halmozták el, III. Pál 1548. júl. 31-iki brevéje szerint: «teljes az áhítattal és szentséggel, a hívek épülésére és lelki tökélete-

sedésére nagyon alkalmas és üdvös . . . Tekintve nagy hasznukat, ezen gyakorlatokat és utasításokat egész terjedelmükben jóváhagyjuk és dicsérjük és különös védelmünkbe vesszük és felette buzdítjuk mindkét nembeli keresztény híveket, hogy ezen szentgyakorlatokban áhítattal műveltesék ki lelküket.- Szalézi szent Ferenc azt mondja, hogy «ahány betű van benne, annyi lelket mentett meg;- borromei szent Károly szerint «ebben az egy könyvben annyi isteni igazság van elrejtve, mint alig van a többiben valamenyiben együttvéve-, A hírneves hittudós Granada Lajos O. P. az exerciciumok teológiáját többre becsülte, mint a világ minden teológus doktor tudományát. Mások «egész könyvtárral felérő-, aranyos könyvecske-, «csodás könyv-, «isteni könyv-neven emelik ki, amely a «Szentírás után legelső könyv.-

Ellenségeink, kik talán soha belé nem tekintettek, vagy mindenesetre meg nem értették, idegfeszítő regényeket írtak az exerciciumok titkairól, a jezsuita bűbájosság mágikus hatású, hipnotizáló módszeréről, melyet ezen kaballisztikus iratból tanul el a jezsuita.

Az exerciciumos könyvnek is roppant irodalma van; s maguknak a szentgyakorlatoknak hatását nagy monográfiában lehetne megírni. Most az Egyház senkit sem szentel pappá és szerzetes-fogadalomra nem bocsát, ha legalább valami rövidebb alakban előkészületül exerciciumokat nem végzett. Ezek természetesen nem a teljes szentgyakorlatok, hanem sokszor csak csekély ízleltető a lelki élet nagy iskolájából. A világiaknak vagy papnövendékeknek a húsvéti időben

szokásos három napi szentgyakorlatai szintén csak árnyékai az igazinak, a lélek mélyébe szálló öntevékenységnek, a lelki élet begyakorlásának, hogy úgy mondjuk, beexercírozásának. Szoros értelemben vett lelkigyakorlatok folynak, vagy legjobban megközelítik azokat az u. n. *exercitiosus házakban* adott kurzusokon. Ilyen házakat már több országban állított fel a rend; hazánkban csak az anyagi eszközök hiánya akadályozza még, hogy egy lelkigyakorlatos házat, az «életszentség egyetemét» felállíthassuk.

5. Hz exercitiosumokból indult ki s ezeknek a nagy tömegek számára alkalmazott népszerűsített alakja a *népmissió*¹ Mindenkor egyik legsikeresebb tevékenysége volt a Jézustársaságnak a népmissiók tartása. Nélkülük az ellenreformáció Európaszerte korántsem lett volna eredményes. Hazánk történetírói is, úgy tűnik nekem, a nagy hitvitázó irodalom tárgyalásába annyira belemelegednek, hogy a jezsuita népmissióknak nem oly hangos és szembetűnő, de mélyebben szántó munkáját az ellenreformáció korában súlya szerint nem mérlegelik.² Az egyháztörténelemnek kétségkívül

¹ Népmissiókat már a Jézustársaság előtt is tartottak bűnbánatot hirdető, apostoli buzgalmú férfiak. De a jelen korig szokásos új módszert, mely az exercitiosumokra támaszkodik, a jezsuiták honosították meg.

² Állandó missió állomásai voltak a régi Társaságnak Alsólendván, Andocsón, Apátiban, Balázsfalván, Beczkón, Belgrádban, Nagybicsén, Bazinban, Brassóban, Ecseden, Eszéken, Felsőbányán, Fogarason, Gyergyószentmiklóson, Kecskeméten, Krassón, Lipótvártott, Mária-ílmáson, Marosvásárhelyt, Móríckán, Munkácson, Nagykanizsán, Pesten, Péterváradon, Sebesen, Szendrőn, Szigetvárott. Liptószentmiklóson, Temesvárt, Törökkoppányon, Nagyszőlőson, Veszprémben.

felette érdekes, de még kevésbé feldolgozott fejezete a népmisziók története; amint a tárgy szerint csoportosított életrajz-gyűjtemények közül is hiányzik a nagy népmisziónáriusok csarnoka, amelyben pedig sok érdekes, eredeti, sok tapasztalatú férfiak jellemképeit lehetne összegyűjteni. P. Roh, Weninger, Flodung nevei mind tipikus képeket idéznek fel az emlékezetben.

6. A missiókhoz hasonló, nagy tömegeket vallásos lelkülettel átítató hatást ért el Jézustársasága egy különös ájtatosság felkarolásával s az egész földkerekségen serény elterjesztésével. H rend lelkipásztori műveinek legragyogóbb lapjára írandó az, szellemével legbensőbb rokonságban áll, szívéhez forr. Ez a *Jézus-Szíve-ájtatosság*. Különféle más vallásos társulatokat is felkarolt vagy megindított már, de ennek terjesztésében kiválókép részt vesz, erre külön hivatása van.

E misszióját magától az isteni Üdvözítőtől kapta, sikerét a szent Szív külön ígérete biztosítja. Maga Jézus hívta a Jézustársaságot ezen áhítat bölcsőjéhez.

Amidőn az isteni Üdvözítő 1675. jún. 16-án a harmadik nagy vízióban kinyilatkoztatta boldog Alacoque Margitnak szentséges Szívét, egyúttal meghagyta neki, hogy P. De la Colombière-hez forduljon. «Mondd meg neki az én nevemben, kövessen el mindent, hogy az ájtatosság létrejöjjön.»¹

Colombière halála után pedig még egy látomása volt boldog Margitnak, melyben az édes isteni

¹ Vie et Oeuvres II. p. 414. I. 123.

Szív lángtrónon fényárban megjelent neki a szent Szűz, P. Colombière s más szentek kíséretében, fl szent Szűz P. Colombièrehez fordulva azt mondta:... «A te Társaságod atyáinak van főntartva, hogy ez ájtatosság hasznát, értékét belátassák, hadd válják az hasznára az embereknek ... És amily mérvben szerzik meg az isteni Szívnek azt az örömet, a szent Szív ugyanoly bőven fogja áldásait és dús kegyelmeit működésükre árasztani,, úgy hogy munkájuk reményüket messze meghaladó gyümölcsöket fog hozni, nekik pedig mind-egyiküknek üdvét és tökéletesülését mozdítja elő. (85. levél.)¹

Tehát Jézus akarja, hogy szent Szívének híradetői, apostolai, ha kell vértanúi legyünk. Meg is történt. Az isteni Szív arra méltatta a Társaságot, hogy rendkívül sok üldöztetést szenvedhetett a szent Szív-apostolsága miatt. De azért a XXIII. általános közgyűlés 46-ik határozatában ünnepélyesen kijelentette, hogy a Társaság az Úrtól kapott megbízatást határtalan örömmel és hálatelt szívve fogadja s azt minden erejével végrehajtani akarja.

Láttam évekkkel ezelőtt Pozsonyban egy rajzot, mely a szent Szívnek magát felajánló Társaságot mint egy naprendszer szimbolizálja. A szerzet akkori öt asszisztenciája megannyi bolygóként kering provinciáival és missióival az Üdvözítő Szíve körül. Találó kép. Az Úr Szíve felé gravitáljon minden jezsuita-szív. Annak vonzó ereje tartja össze és mozgatja a Társaságot; fénye és melege

¹ E látomások szigorú egyházi vizsgálatnak voltak alávetve, s az illetékes hatóságok, valamint a szentszék jóváhagyásában részesültek.

adja meg nekünk az életet, virágzást és áldásdús gyümölcsözést.

B) Irodalom és tudomány.

Hogy az élőszo mellett a toll hatalmával is dolgozik a rend Krisztus országában és Krisztus országáért, az magától értetődik. H Jézus-bírodalom érdekei szolgálatába nem állítani a tollat, a kutató észet és az időszaki sajtót, csúfos megtagadása volna a rend céljának és szellemének, A jezsuita jelszónak, az «ad majorem Dei gloriam» nak mindig leghatásosabb eszközei közé tartozott az újkorban keletkezett nagyhatalom: a sajtó.

A szorosabb tudományos műveken kívül a jezsuiták megszámlálhatatlan aszketikus iratot, kisebb nagyobb propaganda, felvilágosító művet Írtak. Szerkesztenek körülbelül 40 folyóiratot; részben Tudományos, részben hitbuzgalmi és ifjúsági lapokat; a szent Szív hírnökei kevés kivétellel mind jezsuita szerkesztő nevét viselik.

Bár minden jezsuita-sajtótermék nemcsak egyházi, hanem még külön szigorú rendi cenzúrán megy át, meglepő termékenységgel ontották az irodalom minden könyvpiacára a művek hosszú sorait.

fiki fogalmat akar magának alkotni arról, mit írtak négy század alatt a jezsuiták, lapozza át a: Bibliothéque de la Compagnie de Jesus. Nouvelle édition par Carlos Sommervogel S. J, Bruxelles-Paris 1891-1900. című nagy bibliográfiai munkát. Kilenc fólió kötet, melyben a rendnek több mint 11,000 írója és műveik vannak felsorolva. De még

ez sem teljes. Azóta kiegészítő művek láttak napvilágot, sőt már egy külön folyóirat kell, a *Moniteur bibliographique de la Compagnie de Jesus*, hogy a jezsuita irodalom újabb egyre szaporodó termékeiről beszámoljon.

Természetesnek találhatja mindenki, hogy a rendnek sok elsőrangú *hittudósa* volt. Hisz hivatása a megalapító bulla szerint a hitnek védelme. Maldonat, Salmeron, Tolet, Cornelius a Lapide neveit a szentírásban; Fonseca, de Molina, Gregorius a Valentia, Vasquez, Suarez a «doctor eximius», Lessius, Becanus, Hurtado, Petavius, de Hrriaga, Hnnat, Toloméi bíboros, Fontana, Franzelin bíboros, Palmieri nevét a *dogmatikában* minden hozzáértő méltányolja. Heimbucher¹ szerint a 16. és 17. századnak csaknem összes nagy *moralistái* a Társasághoz tartóztak. Sanchez Tamás, Laymann, Lugo bíboros, kit szent Alfonz a legnagyobb hittudósnak *tartott* Hquinói szent Tamás után, a sokat gyalázott Busenbäum és Escobar y Mendoza, Lacroix, Hntoine, Reuter, ujjabban Ballerini, Sabetti, Genicot, Gury, Noldin, Lehmkuhl, Bucceroni a rend híres erkölcs-tani írói.

A *hitvédők* közt régen Bellarmin bíboros, és a mi Pázmányunk ragyogtak; az új apológiái irodalomban Kleutgen, Cathrein, Pesch, Ottiger, de la Barr], le Bachelet, Bainvel, Dunin-Borkovszki, Nostitz-Rieneck és sok más elismert, sőt vezető nevű te-, kintélyek.

¹ Die Orden und Kongregationen der kath. Kirche Paderborn, 1903. II. kiad. III. köt. 141. l.

Ezekről nem szólok; nem is vonják meg tőlük az elismerést. Inkább azt említem fel, hogy igazságtalanul igyekeznek egyes újabb írók a rend *természet-tudósainak* érdemét kicsinyelni, mintha csak szorgalmas utánczók lettek volna, de önálló vagy kezdetnényező munkában csekély a részük. Csak futtában egy néhány nevet hívjunk fel emlékezetünkben. P. Clavius, kit százada Euklidesének hívtak, a nonius feltalálója, s a XIII Gergely-féle naptárjavítás előmunkálatainak végzője; P. Grienberger a messzelátó aequatoriális felállításának feltalálója, s hogy ez mit jelent a csillagászatban, azt minden szakember tudja; P. Scheiner az új szoláris fizika megalapítója, a napfoltok felfedezője és első magyarázója, ahelióskop s a pantográf feltalálója, a szem rétinaképeinek, a légköri refrakciónak felismerője, ő készítette az első holdtérképet is. P. Grimaldi a fény diffrakcióját és dispersióját s ezzel az új undulációs elméletre vezető utat fedezte föl. P. Cysat az Orion ködfolt első vizsgálója. P. Zupi felfedezte a Mercur fázisait; P. Zucchi a tükörteleszkópot találta fel. P. Riccioli a holdfoltok tanulmányozásának úttörője; P. Kircher, a «doctor centum artium», az archimedesi gyújtótükör, a laterna magica, a «matematikai orgona» feltalálója. P. Sacheri az abszolút geometria egyik úttörője; Sarrabat *dk* első teleszkopikus üstökös felfedezője; P. Noël és Pezenas az állatövi fény tanulmányozói; P. Mayer "Krisztián a kettőscsillagok felfedezője; P. Bosovich a körmikrómétert szerkesztette meg; P. Lana készítette az első léghajót; P. Secchi a napszínkép-elemzés legelső szakembere s a meteorograf feltalálója; P. Braun Károly a föld súlyának legpontosabb meghatározója s hogy magyart is említsék,

P. Hell és Sajnovits a nap paralaxisának megállapított, P. Fényi pedig a protuberanciák vizsgálatában jutott új eredményekre.

Jezsuiták találták fel a világító gázt is; tőlük ered a chinin láz ellen való használata, amiért is azt régebben «jezsuitaporok»-nak hívták; amint a paraguayi «Yerba-Mate» (*Ilex Paraguayensis*) leveleiből való gyógyteát a «jezsuitea»-nak.

A misszionáriusok ritka új ismeretlen növények *herbáriumait* állították össze. Rendkívüli érdemeket szereztek a térképeikkel a *kartográfiában*. P. Martini és társainak kínai atlaszáról szakemberek azt mondják, hogy «a kartográfia egész történetében egyik legnagyobb alkotás». P. Marquette a Mississippi felfedezője volt, P. Paëz a Nilusforrások első kutatója.

A *nyelvtudományokban* nemcsak a klasszika filológiában szerepelnek, hanem úttörők voltak a szanszkrit irodalomban is; ismert dolog, hogy első helyen állnak a szinológiában; az epigráfia megalkotója is jezsuita. Számptalan vadörzs nyelvének első szótárát, nyelvtanát, első írott irodalmi emléket jezsuiták adták ki. P. Dobrizhoffer pedig az összehasonlító etnográfia egyik úttörője.

Folytathatók a *történetírók* nagy vállalatait, részben kezdeményezéseit, nem is szólva egyesekről, mint pl. Torsellini, a bajor Brunner («Livius Ba«varorum»), Sforza Pallavicini bíboros, de Charlevoix, a «missziók Herodotosa», Hartzheim, de Baruel, Damberger, Kobler, Granderath tevékenységéről. II magyar történetírókban Pray, Kaprinay, Katona, Hevennesi máig is nélkülözhetetlen forrásmunkák, a Gyűjteményes művek közt nevezetes a nagy vatikáni zsinati okirattár. Stöcklein-féle Welt-

bote a missziótörténelem adatainak első folyóirat szerű gyűjtése; a legnevezetesebb óriási kritikai vállalkozás pedig: az *Hcta Sanctorum*, ez a 64 folióra emelkedő rengeteg tudományos apparátussal dolgozó legnagyobb hagiografiai vállalkozás. Hozzá hasonló a rend öntörténetének adatait gyűjtő immár 45 kötetű *Monumenta historica S. j.* Mindmégannyi nagy bizonyítékai annak, hogy a Tár-saság mióta él, komolyan dolgozik.

A száraz, komoly tudományos munkák mellé állítottak a jezsuiták könnyenfolyó verses köteteket is, s hivatásos munkáik mellett pengették többen a lírát és zengtek harcias eposzokat. Voltak latinul és görögül verselő költőik, mint Bälde, Sarbievszky, másoknak anyanyelvükön szólalt meg a múzsájuk. P. Baumgartner nagy: *Geschichte der Weltliteratur*-jában szerényen, de igazságosan beszámol rendtársairól is.

Nemcsak kötött nyelven, hanem prózában is művelték a *szépirodalmat*, regényekben, ifjúsági élbeszélesekben, útirajzokban. P. Spillmann, P. Finn és P. Colcma az újabb időkben olvasott regényírók, ha nem is keltettek oly vihart, mint a humoros P. Isla, akinek *Fra Gerundió*-ja az egyik legnagyobb szenzációk közé tartozott a 18-ik századi spanyolirodalomban.

A magyar szépirodalom lapjaira is esik néhány a kb. 700 magyar jezsuita író közül; mindenesetre ott örökítette meg nevét P. Faludi, P. Bertalanfi, P. Jám-bressich, P. Szőlósy, meg az iskoladrámák szerzői. P. Rosty Mária verseit sem fogja majd az igazságos irodalomtörténetírás elfeledtetni.

C) *Nevelés.*

Eredetileg, szent Ignác terve szerint, a Jézus-társaság nem tanítórend. Az ő konstitúcióiban lévő tanulmányi rend csak a skolasztikusok kiképzésére irányuló intézkedések. De megint a sarkalatos elv, azon a területen látni munkához, ahol nagyon fontos igények kívánnak munkaerőket, hamar arra bírta a Társaságot, hogy a papnevelésügyet úgy, mint a világi ifjúság helyes irányú képzését a 16. század szomorú állapotain nagyot lendítő erős kézzel emelje. A protestáns hallei tanár, Korner is azt vallja, hogy csak a jezsuitákkal kezdődik meg a tudományos pedagógika,¹ és iskoláik fordulópontot jelentenek a tanügy történetében.

A Társaság nevelési és tanítási elvei a ratio Studiorumban vannak rendszerben kidolgozva.. P. Hquaviva generális, szent Ignác után a legnagyobb szervező zsenije a rendnek, a különféle országokból meghitt bizottság által dolgoztatta ki. ezt a tervezetet, aztán kézirat gyanánt 1586-ban minden provinciának véleményezés végett megküldte. A *beérkezett* óhajok szerint újra átdolgozott ratio-t 1591-ben ismét csak kéziratként bocsátották ki, hogy a gyakorlati élet próbakövére legyen téve, s a Generálisnak három év múlva az egész társaság beszámoljon felőle, hogy mint vált be. Végül a tapasztalatokra támaszkodva a legkiválóbb szakemberek tanácskozásai után 1599-

¹ Geschichte der Pädagogik. Leipzig. 120 l.

ben véglegesített alakjában megkapta utolsó re-dákcióját.¹

A jezsuita nevelés ereje szabatos erkölcsi cél-tűzés után a harmonikus képzésben van. Minden tehetségre arányos elosztással gondot fordít, az emlékezetre, észre, képzeletre, akaratra; de az összhang nemcsak szimultán, hanem egyúttal szukcessív is, vagyis az ifjú tehetségeinek fejlődési menetével és mértékével is számot vet.

Pedagógiai írói: Juvencius, Perpinna, (ki az egyediség tekintetbevételét éles lélektani utasításokkal hangsúlyozza), Possevinus, Pontan, Sacchini, Kleutgen, Duhr, számos műben részletezték s fejtegették nevelési és tanítási rendszerünket, melyet el-lenségeink, a sok rágalmazás dacára is, megbá-múlnak s kénytelenek elismerő nyilatkozatokra fakadni.²

A Társaság mindenekelőtt a renesszánsz korról ellanyhult magasabb hittudományi képzést és pap-nevelést törekedett emelni. Több egyetemet ma-gas színvonalra juttatott. A tudós Heimbucher bambergi tanár írja: «Míg 50 évre az alapítás után egészen a jezsuiták kezében volt a katoli-kus papság nevelése; 1710-ben 24 egyetemen ők adták meg a doktori rangot.³ Csak Rómában 9 papképző kollégiuma volt a régi Társaságnak: a Collegium Romanum, a Seminarum Romanum, a Germanicum-Hungaricum, a Collegium Graeco-

¹ A nagyarányú előmunkálatok anyaga és története leg-hitelesebben a *Monumenta paedagogica S. J. quae primam rationem Studiorum praecessere* című több kötetes műben található. Madrid, 1901.

² V. ö. Kleutgen: über die alten und die neuen Schulen. — Duhr: Jesuiten--Fabeln, 925 sk. — Gundi: Egyházközpolitikai dolgozatok. Pécs.

³ Die Orden und Kongregationen, 2. kiad. III. 123.

Ruthenum, az angol-kollégium, az ír-kollégium a schott-kollégium, a Cottegium-Pio-Latino-fimericanum, a Maronita-Collegium. jelenleg legnevezetesebb teológiai intézeteik: a római Gergely-egyetem, a Germanicum-Hungaricum, az innsbrucki Canisianum, a valkenburgi Ignatius-Kolleg, St. Xavier- és St. Mary College Bombayban, a St. Louis-College és Georgetown amerikai egyetemek.

A középiskolai ifjúság tanítása és nevelése konviktusokban és gimnáziumokban mindig a Társaság tagjainak nagy hányadát foglalkoztatta. Legnagyobb kiterjedése idejében a 17-ik század derekán, 669 kollégiuma (oly rendház, melyben tanítanak),! 76 semináriuma és konviktusa volt a világ minden részében elosztva. Magyarországon a régi Társaságnak 21 kollégiuma, 11 szemináriuma volt.¹ E jezsuita iskolák keresettsége nemcsoda, hogy féltékenységet és irigységet keltett elleneiben s a liberalizmus és protestantizmus türelmetlen része legelkeseredettebb rágalomokkal, széttében hosszában gúnyiratokkal támadta a jezsuita nevelés-rendszert, mivel abban a vallásnak és Egyháznak befolyását az intelligens társadalomra aggódva szemlélte.

Csak koholmányokat és meséket tudtak ellene szólni, abban a reményben, hogy mindig ragad valami a rágalomból.

Voltaképen az bántja őket, hogy a jezsuita ne-

¹ Kollégiumok voltak: Besztercebányán, Budán, Egerben, Fiumében, Győrött, Homonnán, Kassán, Kolozsvárt, Kőszegen, Lőcsén, Nagyszombatban, Pécsset, Pozsonyban, Pozsegán, Sellyén, Sopronban, Szakolczán, Trencsénben, Ungváron. Varasdon, Zágráiban. Szemináriumok pedig: Budán, Fiumében, Kassán, Kolozsvárt, Kőszegen, Lőcsén. Nagyszombatban, Udvarhelyt, Ungváron, Varasdon és Zágráiban.

velés tényezői közt szerepet, még pedig első helyen a vallás. Ez igaz, de vallásos nevelés nélkül erkölcsös ifjúságot ne álmódjon magának senki. Mi pedig nemcsak ismereteket tömünk a fejbe, hanem jellemet is akarunk alakítani. Jellem pedig erkölcs nélkül, erkölcs vallás nélkül nincs, A külső máz, mely csillogtathatja szemfényvesztésül az erkölcs és jellem színét ideig-óráig a külvilág előtt, a belső tartalom hiánya miatt az életben össze-roppan.

A valláserkölcös nevelés korántsem mogorva, száraz ráerőszakolással történik, mint képzelik, akik azt sohasem tapasztalták. Az általános katólikus vallási kötetmeken, a misehallgatáson, szentségeken kívül a *Mária-kongregáció*¹ meg az *iskoladrámák* voltak a fő erkölcsnemesítő s egyúttal eszképző tényezők a Társaság nevelésében s a nagy érdeklődés, rohamos terjedésük mindennél bizonyítóbb tény arra, hogy mindkettőt az ifjúság nagyon is megszerette azon módszerben, amint azt a rend nevelői célja szerint kezelte.

D) Külmissiók.

Szent Ignác halála előtt már S provinciája volt a Társaságnak, ezek közül egy Brazíliában, egy

¹ Kezdetét jezsuita gimnáziumban vette és sokáig csakis jezsuita intézetekben volt Mária-kongregáció. Belátva nagy nevelőhatását, másutt is meghonosították azok, akik az ifjúság erkölcsös nevelésére nagy gondot akarnak fordítani. A kongregációk történeti fejlődését lásd Carayon: *Histoire abrégée des congregations de la très Sainte-Vierge, Paris, 1863.* A magyarországi kongregációk történetét megírta Mohl: «A kongregációk története.» Győr, azok mibenlétére és vezetésére felvilágosító kézikönyv Bús: *Kalauz a Mária-kongregációk számára.* Budapest, 1907.

Indiában és Japánban. Amikor pedig XIV. Kelemen pápa az istentelen kormányok fenyegető sürgetésére kényszerült¹ a rendet felosztatni (1773-ban) 273 missiótelepen dolgozott és szenvedett a Társaság. Csak japánban pl. volt 27, Kínában 42, Braziliában 71, Peruban 24, Chilében 23, Mexikóban 45, Quitóban 18, Paraguayban 20, a Philipinákon 19, Goában 46, Malabari szigeteken 50 állomása. A kereszt zászlaját pionier-vállalkozással kítűzni új országokban, a Krisztus-birodalom határait kiterjeszteni a földkerekség végső pontjái: a missiókba-menés mindig a jezsuita-lélek ideáljai között szerepelt. A P. Generális hivatalának nehézségei közé tartozik a sok missióba kérelmező levelet visszautasítani. Mikor X. Pius óhaját fejezte ki, hogy a rend japánban egyetemet vállaljon, az volt az első nehézség, hogy a sok jelentkező közül kiket válasszon ki e feladatra.

A jezsuita missziók története sokkal nagyobb szabású és sokkal mozgalmasabb, semhogy néhány lapon csak némi áttekintést is lehetne megkísérelni, A rend Atlaszára² vetett egy pillantás-

¹ Magát a pápát végtelenül bántotta, hogy kicsikarták tőle a feloszlató brevét. Saint-Priest gróf beszéli, hogy sokszor látták búskomoran; gyakran kezeit tördelve az égre emelte s többször felkiáltott: Misericordia! Misericordia! Compulsus feci! (Irgalom! irgalom! Kényszerítve tettem!) VI. Pius «az igazságtalanság valóságos titkárnak nevezte a rend feloszlását. Valóban még Theiner, a rend elkeseredett ellensége is bevallja, hogy Pombál szabadkőmives portugál miniszter «hihetetlen micsoda eszközöket használt fel a jezsuiták megdöntésére . . . Carvalho évenként 800 000—1,200.000 aranyat fordított csak megvásárolható írókra a jezsuiták ellen. Pombál (szabadkőmives miniszter) maga bevallja, hogy évenként körülbelül 3 millió aranyat küldött Rómába, hogy ott is legyenek tervének helyeslői. Geschichte der geistlichen Bildungsanstalten. S. 232.

² Megjelent Parisban.

mutatja, hogy a lelkekért olthatatlan szomj az Egyház elterjedéséhez hasonló gyorsasággal, vi-szi hithirdető szentjeit, vértanúit ki a világ végső hatáira. A veszélyes missióállomásokon bizonyíthatja be a Társaság, hogy komolyan veszi az Úr világhódító lelki hadjáratára megfogadott élite-vállalkozást. Az Üdvözítő e szavaival: «Menjetek ki az egész világba és hirdessétek az evangéliumot», — küldi őket is a szélrózsa minden irányába.

Megnyitja sorukat a csodatevő Xavéri szent Ferenc, India és Japán apostola. Ezrek léptek nyomdokaiba a tövises úton. Nyolcszázon felül ontották vérüket a missiókban.¹ Míg ezeket részben már az oltáron tiszteljük, ki koszorúzza meg azon hősök sírjait, kiknek életét időelőtt a Zambezi partjain emésztette fel a sárgaláz, kiket szánkójukon eltemetett Alaszkában a hófűvás, vagy az indiai tigrisek téptek szét, vagy csónakjukból kifordítottak az ausztráliai alligátorok. Csak az indiai mérges kígyók nem bántják a jezsuita misszionáriusokat; mert a hagyomány szerint a sor-Rát megkínzott boldog Brittó János vértanú közölte ezt a kegyet rendünk hithirdetői számára s nem is találtam egy esetet sem a rend történetében, hogy missionáriusunk kígyómarásnak esett volna áldozatul.

Mennyit érhet a halhatatlan lélek, hogy isteni Fővezérünk a missionáriust az önmegtágadások és áldozatok oly magas kálváriájára küldi! Hány szájról-szájra menő, undok békepipát szíttak el

¹ Megható adatok olvashatók arról, hogy mit szenvedtek a régi páterek a missiókban, *Tanner*: «Societas Jesu usque ad sanguinis et vitae profusionem militans- Pragaе, 1675. művében.

pátereink is! Hány bélpoklos sebeit mosták ki undort nem mutatva. Mennyi ezer moszkító csípés közt mentek a haldokló négereket vigasztalni. A szeretet találékonyága pedig a legkisebbtől a legvirtuózusabb áldozatokig eszeli ki itt a lélekmentés módozatait. Indiában dühös paripa megfélekezésével nyerték meg a pogányok bizalmát, hogy meghallgassák az evangélium szavait. Kínában mandarin ruhában csillagvizsgálással szereztek meg a tekintélyt, apostolkodásuk előfeltételét. Másutt a gyarmatosok kegyetlensége ellen védtek meg s a négerkereskedőktől szabadították meg a szegényeket. Hz indiánok hangszerein játszva csalogatták a prériek félénken menekülő rézbőrű fiait ezek a nem pénzéhes fehérek. «A fekete kabát szeret minket, — vitték a meglepődött vadak gunyhóikba haza a jó hírt.

Mit ki nem gondoltak, hogy a vad népeknek hitünk igazságait szemléltetővé tegyék. A missiószínpad találékony darabjaitól kezdve a szentségi Jézus körmenetein megláncolt tigrisek és oroszlanok kíséretéig, a nagy indián kongresszusok sorozatáig, ezer erőmegfeszítő, szinte vakmerő szemléltető eszközzel iparkodtak a vadaknak megfoghatóvá tenni az elvontabb hitigazságokat.

Paraguayban egy eszményi államot rendeztek be a megtért bennlakóknak, melynek szervezetét a legnagyobb politikusok és szociológusok is bámulják. Ezen redukciók regényes története érdekélnél érdekesebb fejezet a világmissiók múltjában.¹

¹ P. Charlevoix S. J. hatkötetes munkában írta meg a paraguayi missió történetét (Histoire du Paraguay, Paris); mémetül kisebb tájékoztatót Genelin: Die Reduktionen der Jesuiten in P., (Wien) és a Kath. Flugschriften zur Wehr und Lehr (Berlin, Germania) 98. és 99. számai nyújtanak.

Szokás a Társaságban évenként az ebédlőben felolvasni az előző év halottainak jegyzékét, melyet a P. Generalis összeállított és megküldet minden házba. A legmeghatóbb olvasmányok egyike ez; átéreztetni a rend apostoli, világot felölelő szeretetének szélességét. Egymásután állnak a nevek: Pater N. meghalt Kanadában, Pater X. elhunyt a Kongópartján, Pater Y. befejezte életét Tibetben, Pater Z. a Csendes-Óceánon utaztában. *Ott állták* az utolsó erőmegfeszítésig, ahová őket az örök Király, a «Rex aeternalis» rendelte.

A Jézustársaságnak 17 ezerét meghaladó tagja közül hatezren állnak künn a missiók frontján. Ha elesik egy a harcmezőn, helyébe lép másik. Elesik ez is. Nem baj; csak Krisztus ügye győz« zön, csak minél több lélek üdvözljön!

VI.

HOGY KÉSZÜL EL A JEZSUITA MŰKÖDÉSÉRE?

Ha egy ifjú a Jézustársaságba akar lépni s az isteni hivatás jeleit érzi magában, vagyis az evangéliumi tökéletesség után vágyódva a világtól elszakadni, s a lelkek üdvén buzgólkodni óhajt; ha miként a legifjabb jezsuita szent, Kosztka szt. Szaniszló, pályaválasztáskor a földi életutakat vizsgálva elégtelenül azt mondja: ad majora natus sum, nagyobbra születtem, s azért felvételt keres a szerzet előjáróinál, ezek mindenekelőtt megvizsgáltatják négy páterrel a jelentkezőt, hogy alkalmasnak ígérkezik-e úgy egészsége, mint tehetsége és lelkülete szerint a rend számára, s nem forog-e fenn általános egyházi, vagy a rend törvényei szempontjából valami akadály a felvétel ellen.

A tartományfő ezen vizsgálat alapján felveszi vagy visszautasítja az ifjút. A felvett jelölt bekapogtat a noviciatus ajtaján, melyen a rend monogramja üdvözli az érkezőt, — a három betű, melyet nemcsak az ajtóinkra írunk, nemcsak hivatalos pecsétjeinkbe vésünk, hanem amely egész

¹ Jelentkezni nálunk bármely rendházunkban lehet, a magyar tartományfő, aki a jelentkezőnek a felvételt megadhatja, Budapesten (VIII. Mária-u. 25.) székel; a noviciatus jelenleg Nagyszombatban van.

életünk irányát megjelöli: az «I. H. S.» E három betű elsősorban és voltaképen magának az üdvözítő Úr Jézusnak a monogramja: Jesus Hominum Salvator, — Jézus az emberek Üdvözítőié. Ez volt az Istenember hivatása a földön, A Jézustársaság az Üdvözítőhöz társul az Ő megváltói munkájában, amint az az Egyházban folytatódik; részesedni akar benne legszorosabb kegyelmi kapcsolattal, érdek« és életegybefonódással. Mint a tagok a fejjel egy egészet alkotnak, úgy akar a Társaság Jézussal *ép a megváltói hivatás jegyében* egyesülni. Ezért kell Hozzá minden apostoli vonásban hasonlóságra törekedni a jezsuitának. Jezsuita Jesus-ita: Jézus így tett, érzett, gondolkodott; tehát úgy mint Jézus érezzen az, aki a szerzetbe lépésének napjától kezdve neve után S. J.-t ír, jelezve, hogy socius Jesu, az Úr Jézus társává óhajt lenni.

Elmélkedéseiben, imáiban, vágyaiban a Jézus monogrammot, az J. H. S-t így is olvashatja: Jesum habeo Socium. Ereje és minden bizalma, a nagy élethivatásban fel villanyozó ja, bátorítója az égbeszökő program látára: az J. H. S. Jézus a szövetségese, a társam; Vele dolgozom s Ő velem!

Hogy Jézussal együttérezzen, hogy lelkileg Vele összeforrjon, hogy Krisztus szellemét magába felvegye a fiatal ember, két évig kizárólag a benső élet gyakorlatainak él a noviciátusban. Itt megtanul elmélkedni, elvégzi a 30 napi szentgyakorlatokat. Naponként előírt olvasmányok, a szabályok és az aszketika magyarázatának hallgatásával a lelkiekben kiműveli elméjét, s a P. novíciusmester vezetése mellett az erénygyakorlatok rendszeres végzésével kialakítja akaratában a jezsuita jellemet.

A két év leteltével leteszi első szerzetesi fogadalmait, amelyek bár kánonjogilag egyszerű, de mégis örökös fogadalmak. A Jézustársaságban a tisztaság egyszerű fogadalmának lényegében ugyanazon ereje van, mint más szerzetben az ünnepélyes fogadalomnak, vagyis *bontó* akadály a házasságkötésre.

Az egyszerű fogadalmak által az ifjú jezsuita valóságos szerzetessé lesz, amint azt a szentszék ismételten kijelentette; s bár a szerzet fönntartja a jogát arra, hogy elbocsáthatja őt, ha később a tanulmányi években bármily okból alkalmatlannak bizonyul, ő maga saját tetszése szerint ki nem léphet, sőt az Egyházból kiközösítést vonna magára, ha távoznék anélkül, hogy a rend Generalisa őt fogadalmi alól felmentette volna.

Az új szerzetes most már tanulmányokhoz fog, mert a tudományos képzettség ép úgy szükséges az apostoli munkára, mint az életszentség. Ha esetleg még érettségi vizsgálatot nem tett az ifjú, befejezi a középiskolát.¹ Azután három évig a bölcseletet és egyházszónoklattant, ennek végeztével négy évig a hittudományokat hallgatja az előljáróitól megjelölt egyetemeken. Ezen hét évig tartó kettős kurzust mindenkinek el kell végeznie. Megszakítja azt két-három évig tartó nevelői gyakorlat valamely internátusban, úgy hogy a hosszú tanulmányi évek elméleti képzésébe

¹ Nálunk nincs kizárólagosan megállapítva, hogy hányadik osztályból szabad jelentkezni. Természetesen a pályaválasztáshoz szükséges komolysággal és a kánonjogi korral összefügg, hogy legalább a négy alsóosztály elvégzése után jelentkezhet csak a felvételt óhajtó ifjú. Aki érettségi előtt jön, a noviciátus után Kalocsán a rend gimnáziumában fejezi be a középiskolát.

beékelődik pár évi gyakorlati érintkezés a tanuló ifjúsággal, a tanári és nevelői tapasztalatoknak az életre értékes benyomásai a férfi-korba lépés határán. Ez a megszakítás nemcsak az elmének egyoldalúan elméleti fejlődésétől ment meg, hanem nagyobb lelki érettséget biztosít a teológiai tanulmányokra.

Azonkívül egyeseket vagy a középiskolai tanári oklevél végett a honi, nálunk a budapesti egyetemre, vagy pedig más különös szaktanulmányokra jelölnek ki az előjárók aszerint, amint arra szükség van. A pappászentelés a teológia harmadik éve után történik, de az utolsó vagy ünnepélyes fogadalmakra még ekkor nem bocsát a rend senkit. Hanem rendszerint a tanulmányok befejeztével avagy néhány évi működés után még egy évre visszavonul a már teljesen meglett ember a «harmadik próbáció» csendes magányába, ahol szinte újra novíciussá tesz: egészen a lelkének él, mindazon gyakorlatokat végzi, mint a kezdő novícius; de elmélkedéseibe, olvasmányaiba a teológiai tudás, és az évekig tartó aszketikus gyakorlat fényében, érett férfias reflexióval, apostoli nagy eszmék kialakult látószöge alatt hatol. Újra 30 napig a szentgyakorlatok magányába vonul s igyekszik revideálni a sok évi benső munkát. Vizsgálja magát, hogy Jézus szellemének elsajátítása mennyiben sikerült; igyekszik Krisztussal még bensőbb, ha szabad mondani az annyi éves testvéri vonatkozásokat nemcsak felújítani, hanem még jobban mélyíteni, tökéletesíteni. Lelkének fiziognomiája S. J.-re alakult-e már? — ez a próbaéves páter önvizsgálódásának mérővesszője. Amellett a rend alkotmányát, szabályzatát tanul-

mányozza, hogy leendő munkakörében hivatalait majd ennek szellemében tölthesse be. Csak ezen harmadik próbaév leteltével készül el a jezsuita egészen és bocsáttatik az utolsó, ünnepélyes fogadalmakra s lép ki végleg az apostoli munka mezejére.

A szentgyakorlatok könyvének végén a záró-elmélkedés az isteni szeretetről szól. Miután szent Ignác felvezette a lelkigyakorlatozót a tökéletesség legfőbb magaslatáig, az aszkézis Táborhegyén a szeretetről szóló elmélkedés legyen az utolsó akkord az isteni eljegyzésre. Ebben az elmélkedésben, az exercíciumok «Énekek énekében» van szent Ignác atyánk nevezetes önfelajánló imája: a Suscipe! «Fogadd Uram egész szabadságomat ...! Az apostolságra kész, legalább másfél évtizedig felkészülődött jezsuita az isteni szeretet égő áldozataként letérdel az oltár lépcsőjére; egyik kezében az égő gyertya, a másikban fogadalmának sajátkezűleg leírt szövege. H misét végző előljáró a fogadalmattevő felé fordul; az aranytányéron tartja az Oltáriszentséget. Egymáshoz oly közel vannak: Jézus és socius Jesu. Mikor a fogadalmattevő elimádkozta ennek az apostoli életföláldozásnak szövegét, összehajtja kéziratát, az Oltáriszentséget tartó papnak szabad ujjai közé adja azt és így áldozik meg. Ettől fogva az élete legyen folytonos élő -Suscipe Domine- a szeretetnek odaadó kölcsönösségével; ő maga: a szeretet áldozati lángjaiban felemészthető «Socius Jesu.»

FÜGGELÉKÜL

némi tájékoztató a jezsuitákról szóló irodalomban.

Ezen tájékoztató könyvecskét nem zárhatom be célszerűbben, mint ha rámutatok néhány műre, mely további felvilágosítást nyújt szerzetünkről az érdeklődőnek, fl *Jézus-társaságról* szóló irodalom, — vagy mint a könyvtárban nevezi: a *Jesuitica* — nagy rengetegéből csak néhány könyven megszerezhető vagy könyvtárakban hozzáférhető általánosabb jellegű művet jelölök itt meg. fl szempontom, hogy csak a nagy közönség igényére legyen figyelemmel; tehát nem térek ki ritka, igen drága, egészen szaktudományos művekre.

I, A Társaságról általában.

Meschler S. I.: Die Gesellschaft Jesu. Herder, 1914. A rend jubileumára írt, a jelen könyvhöz hasonló ismertetés. Ha az olvasó azt látja, hogy könyvemben az anyag beosztása sokban hasonló Meschleréhez, nem tehetek róla. Előbb megírtam a dolgozatomat s csak később jutott kezembe Meschler, melynek létezéséről ugyan volt tudomásom, a beosztás hasonlósága a tárgy természetéből folyik.

Lippert S. J.: Zur Psychologie des Jesuitenordens. Kempfer — München, 1912. Szellemes fejtegetések a rend szelleméről.

Pilatus: Der Jesuitismus, Regensburg, 1905. flz álnév a'att író Dr Viktor Naumann, világi, sőt nem is egészen pozitív keresztény alapon álló történettudós, akit a történelmi igazságszeretet indított a sokat gyalázott rend múltjának kutatására. Igen értékes, tárgyilagos művet alkotott, bár nem mindenben fogta fel helyesen a forrásait. (V. ö. *Stimmen aus M.-Laach LXVIII.* 328. stb.)

Dr Heimbucher: Orden und Kongregationen² III. 1—258. a tudós bambergi tanár nagy műve harmadik kötetében

lexikonszerű tömör összeállításban rengeteg anyagot foglalt össze s tovább kutatásra első nagy irodalmi útmutatóul tekinthető.

M. v. Stolzenberg: Die Jesuiten nach dem Urteile unpartheiischen Gegner. Frankfurt, 1902. Die Jesuiten nach dem Zeugnisse berühmter Männer² Regensburg, 1891. Protes« tantische Urteile über die Jesuiten. Ravensburg, 1904. Ez iratok címe világosan tájékoztat tartalmuk felől.

II. A rend történetét tárgyaló művek közül összefoglaló munkák.

Jacques Crétineau-Joly: Histoire religieuse, politique et littéraire de la Compagnie de Jesus. Paris, 1856. Hat kötet« ben az egész szerzet történetével foglalkozik. Sok tévedése ellenére is értékes munka. Németül Bécsben, olaszul Parmában jelent meg.

Buss: Die Gesellschaft Jesu. Mainz, 1863. Két kötetes, igen elismerésre méltó munka.

Daurignac: Histoire de la Compagnie de Jesus. Paris, 1862. két kötet. Németre is le van fordítva.

III. A rend történetének egyes érdekes részét tárgyaló művek

Duhr S. J.: Geschichte der Jesuiten in den Ländern deutscher Zunge. I,—II. Freiburg, 1907. Eddig két hatalmas kötet jelent meg ezen érdekes és alapos nagy munkából, mely művelődéstörténeti szempontból is elsőrendű irodalmi alkotás.

Duhr S. J.; Die Jesuiten an den deutschen Fürstenhöfen im 16. Jh. Freiburg, 1901. — *Duhr S. I.:* Die Stellung der Jesuiten in den deutschen Hexenprozessen. Freiburg, 1900. E monográfiák előmunkálatok alatt keletkeztek, melyek a szerző említett nagy művéhez végzett kutatásaikor éveken át folyamatban voltak.

Kist S. I.: Die deutschen Jesuiten auf den Schlachtfeldern, und in den Lazaretten 1866 und 1870 71. Freiburg, 1904.

Kobler S. I.: Die Jesuitenverfolgung in England. Mainz, 1874. Ugyanezen megható tárgyról bővebben írt *Delplace:* L' Angleterre et la Compagnie de Jesus 1540—81. Brüssel, 1891.

Duhr S. I.: Pombal. Freiburg, 1891. fl rend feloszlatásának történetével kapcsolatos monográfia, mely hiteles ada-

tokkal megvilágítja Pombál miniszter jellemtelen üzelmeit a jezsuiták ellen.

Kobler S..): Die Aufhebung der Ges. Jesu. Linz, 1873.

L. Abineau; Die Jesuiten im Galeerenkerker von Toulon. 1850.

Beanger S. I.: Les Jesuit et les Humbles. Paris, 1901.

Schwickerath S. I.: Jesuit Education, its history and principles viewed in the light of modern educational problem. 1893.

Weiser S. I.: Die marian. Kongregationen in Ungarn und die Rettung Ungarns 1686-99. Regensburg, 1891.

Duhr S. I.: Jesuiten-Fabeln Freiburg, 1904. *Magyarul* is megjelent ez a nevezetes munka, «*Jezsuita Mesék*» címen, Rózsa József fordításában (Szegeden, 1893-ban az első kiadás után), mely a rendre vonatkozó rágalmatokat és történelmi elferdítéseket források alapján pontosan cáfolja.

Haller József — *Karácsonyi János*: Történelmi hazugságok. Budapest, 1890. 609—665. fiz értékes munkának egy nagy fejezete a jezsuitákra koholt hazugságokat cáfolja.

IV. *Imakönyvek és életrajzok.*

Itt csak magyar nyelvű könyveket említek meg.

Pámer László S. I.: Szentek és boldogok, Kalocsa, A Jézúzustársasági szentek és boldogok tiszteletére való áhítatgyakorlatok gyűjteménye, Hausherr «Himmelskrone der G. J.-c. műve nyomán, fiz áhítat- és imagyakorlatok előtt rövid életrajzok tájékoztatnak az illető szent személye felől.

Hübner A. S. I.: Sz. Ignác élete. Kalocsa, A nagyszabású, klasszikus sz. Ignác életrajzok mellett sok kisebb népies élettörténet jelent meg a külföld hagiografai könyvpiacán. Ez utóbbiak sorából választott műnek fordítása ez.

Höüer—Jámbor S. J.: Claver sz. Péter élete. Kalocsa. 1908. A négerek apostolának megható szép, rövid élettörténete.

Rosty K. S. I.: G. szent Alajos élete. Kalocsa. — *Raile K. S. J.*: Szűz szent Berchmans János élete. Kalocsa. — *Gruber—Bernhard S. J.*: Kosztka szent Szaniszló élete. Kalocsa. — Mind a három életrajz az ifjúság számára van írva, hogy megismertesse az ifjúság pártfogóit.

Sire Károly élete. Egy jezsuita misszionárius története.

Gruber-Hör! St. .-Martini Gusztáv élete. Kalocsa, A tanuló ifjúságnak erényes, szorgalmas példaképet mutat be.

Velics L. S. J.: Magyar jezsuiták a XIX. században. Budapest. Rövid, kedves meleg színezéssel megrajzott életképek.

Velics László S. J.: Vázlatok a magyar jezsuiták multjából, 3 részben. Budapest, 1912. Szent István-Társulat. fira 5 K. fl Társaság visszaállításának százéves jubileumára írt emlékkönyv.

A legnagyobb magyar jezsuitának, *Pázmány Péternek* életrajzai közül kimagaslik *Fraknoi*: Pázmány Péter és kora c. 3 kötetes műve.

Szép megemlékezések fordulnak elő Ipolyi fírnold «Veresmári Mihály élete- kortörténeti munkában több nevezetés régi magyar jezsuitáról, akik még külön műben nincsenek méltatva. Egyáltalában a Jézustársaság hazánkban még eddig nem talált története megírójára. fiz anyaggyűjtés fárasztó munkájának egy részét P. Weiser elvégezte; kéziratának s feljegyzéseinek értékesítésével, még tovább kutató kézzel fiatal szakírók vannak hivatva rendünk hazai történetének megírására.

TARTALOM:

Bevezető.....	3
I. A Jézustársaság keletkezése	7
II. Rendünk szelleme	15
III. Alkotmányunk	28
IV. A legigazibb jezsuiták.....	34
V. Kültevékenység	40
A) Lelkipásztorkodás	41
B) Irodalom és tudomány.....	49
C) Nevelés	54
D) Külmissiók.....	57
VI. Hogyan készül el a jezsuita működésére	62
Függelék	67

Imprimi potest
Budapestini, 28. dec. 1916.

*Franciscus Speiser S. I.
praep. prov.*

Nihil obstat

*Dr Ferdinandus Kofi
censor, dioec.*

Nr. 2864.

Imprimatur
Strigonii, die 17. Julii. 1917.

*Ludovicus Rajner
Epp; vic Gen.*